

॥ १२ ॥
अथः पञ्चपतिः शिवः श्रीः महादेवः ईश्वरः वा वै ईश्वरः
नामको विष्णुः भृगुः पञ्चनाथः ॥ १३ ॥
मणिः ॥ १४ ॥ गणेशः गणेशः गणेशः गणेशः
केशवः ॥ १५ ॥ को मोदको गणेशः ॥ १६ ॥
विष्णोः ॥ १७ ॥ शिवः शिवः शिवः शिवः
शिवः केशवः शिवः शिवः शिवः
शिवः शिवः शिवः शिवः
शिवः शिवः शिवः शिवः

॥ १३ ॥
शिवः केशवः शिवः शिवः शिवः
शिवः शिवः शिवः शिवः
शिवः शिवः शिवः शिवः
शिवः शिवः शिवः शिवः
शिवः शिवः शिवः शिवः
शिवः शिवः शिवः शिवः
शिवः शिवः शिवः शिवः

॥ १४ ॥
शिवः शिवः शिवः शिवः
शिवः शिवः शिवः शिवः
शिवः शिवः शिवः शिवः
शिवः शिवः शिवः शिवः

शिवः शिवः शिवः शिवः
शिवः शिवः शिवः शिवः
शिवः शिवः शिवः शिवः
शिवः शिवः शिवः शिवः
शिवः शिवः शिवः शिवः
शिवः शिवः शिवः शिवः
शिवः शिवः शिवः शिवः

शिवः शिवः शिवः शिवः
शिवः शिवः शिवः शिवः
शिवः शिवः शिवः शिवः
शिवः शिवः शिवः शिवः
शिवः शिवः शिवः शिवः
शिवः शिवः शिवः शिवः
शिवः शिवः शिवः शिवः

शिवः शिवः शिवः शिवः
शिवः शिवः शिवः शिवः
शिवः शिवः शिवः शिवः
शिवः शिवः शिवः शिवः

124

613128

五

च

मात्र

पुनः एतेषां चैव ग्राहात्म्यवत्तुं वर्धयितुं शक्यते २ शक्यते न मुनिश्रेष्ठः तथापि कथया
 विंशत्या कथाः दत्तस्य महात्मनः ३ तेन चंद्रमसो दत्ताश्रित्याद्या मुनीश्व
 ामिनं प्राप्य शोभमाना विशेषतः ४ चंद्रपिताः प्राप्य शोभते स्म निरंतरं
 गर्भाणि प्राणिना हेम एव च ५ एवं च समये तस्य यज्ञात् श्रूयतामिति सर्वस्वपि
 एकप्रियतशयया ६ रोहिणी नाम या प्रोक्ता तथा न्यायकदाचन ७ न्याश्रुदुःखमाय
 तरण्ययुः ८ तदा तस्मै च यदुखं ताभिर्निर्बदितं तथा दत्तोपि च तथा श्रुत्वा दुःखं
 तदा ९ समागत्य तदा दत्तं विज्ञापयत्तथा विमले च कुले त्वं च समुत्पन्नः क
 ामिनेषु च तैर्बहुभूनाधिकं कथं नव जतं ते च कतं तच्च न कर्तव्यं त्वया पुनः
 चंचलं प्रार्थय चंद्रं जामातृं स्वयं जगाम प्रदिशं स्वीयं निश्रुय परमं गतः चंद्रोपि
 पनचकार विमोहितः ११ भाविश्रुभे यदायस्य तस्य भाविश्रुभे तदा यदा न जाय
 यंतस्य श्रुभे भवेत् १२ चंद्रोपि वलवद्वा वितदा मे वैमद्वचः रोहिण्या च समास
 भजे कदाचन १३ दत्तोपि पुनरागत्य स्वयं दुःखं समन्वितः श्रूयतां तु मया
 यत्तावत्तुं प्रार्थय १४ न जामातित्वं त्वया यस्मात् तस्मात्तुं च त्वया भव ३७ त्ते

३७ ४
 ३८ ५
 ३९ ६
 ४० ७
 ४१ ८
 ४२ ९
 ४३ १०
 ४४ ११
 ४५ १२
 ४६ १३
 ४७ १४
 ४८ १५
 ४९ १६
 ५० १७
 ५१ १८
 ५२ १९
 ५३ २०
 ५४ २१
 ५५ २२
 ५६ २३
 ५७ २४
 ५८ २५
 ५९ २६
 ६० २७
 ६१ २८
 ६२ २९
 ६३ ३०
 ६४ ३१
 ६५ ३२
 ६६ ३३
 ६७ ३४
 ६८ ३५
 ६९ ३६
 ७० ३७
 ७१ ३८
 ७२ ३९
 ७३ ४०
 ७४ ४१
 ७५ ४२
 ७६ ४३
 ७७ ४४
 ७८ ४५
 ७९ ४६
 ८० ४७
 ८१ ४८
 ८२ ४९
 ८३ ५०
 ८४ ५१
 ८५ ५२
 ८६ ५३
 ८७ ५४
 ८८ ५५
 ८९ ५६
 ९० ५७
 ९१ ५८
 ९२ ५९
 ९३ ६०
 ९४ ६१
 ९५ ६२
 ९६ ६३
 ९७ ६४
 ९८ ६५
 ९९ ६६
 १०० ६७

तिष्ठति संख्या न विद्यते ते तेषां तस्मिन् चैव बुद्धिभिः ६ यत्किंचिद्दृश्यते दृश्यं वर्ण्यते स्मर्यते च
 तत् तत् सर्वं शिवरूपं च नान्यदस्तीति किंचन ७ तथापि श्रूयतां हेतुतत्त्वयथाभियथाश्रुते
 लिंगानि च ऋषि श्रेष्ठाः पृथिव्या यानि तानि च ८ पातालै चापि वर्तते स्वर्गे चापि तथैव
 ह सर्वे श्रुद्व्यं तेषां भुः स देवा सुरमानुषैः ९ तथापि शंभुना व्याप्तं स देवा सुरमानुषं
 नुग्रहाय लोकानां लिंगानि च महेश्वरः १० ददाति विविधान्यत्र तीर्थं चैव स्थले पुनः
 यत्र यत्र यदा शंभुः भक्त्या भक्तैः श्रु संस्मृतः ११ तत्र तत्रावृत्तीं दर्शयित्वा च संस्थितः
 लोकानां मुपकारार्थं लिंगं चैवाप्यकल्पयत् १२ तल्लिंगं पूजयित्वा सिद्धिं समधिगच्छति
 तेषां चापि न विद्येत् संख्या च ऋषि सत्तमाः १३ तथापि श्रूयतां सम्यग्यथाज्ञानं यथाश्रुतं
 पृथिव्या यानि लिंगानि तेषां संख्या न विद्यते तथापि च प्रधानानि कथं ते च मया पुनः
 यत्स्मृत्वा सर्वपापेभ्यो मुच्यते मानवः क्षणात् १४ प्रधानेषु च यानीह मुख्यानि च
 तस्य हं लिंगानि न्योतिषो चात्र विद्यते ऋषि सत्तमाः १५ तान्यहं कथयाम्यद्य श्रुत्वा पा
 प्यपो हसि सोराष्टे सोमनाथं च श्रीशैले मल्लिकार्जुनं १६ उच्चरित्वा च महाकाल

देवता
 वतीर्थं य
 ३

नामानि २

Handwritten text in a script, likely Indic, on a palm leaf manuscript. The text is arranged in a single column, with characters appearing to be in a South Indian script such as Grantha or Tamil. The leaf shows signs of wear and discoloration.

१७ वेदसंज्ञां कनफिलपयशं उरोज्जगमलयेनकलेउतिरं २५ ताभ्यां संप्राथितो

कृचि क्रियत्कालं स्थिता तदा कदाचिन्म्रियमाण सा पुण्यं च विविधितया कृत्वा प्राणान्म
 तंतकष्टं दृष्ट्वा य पुत्रको ५८ कृचनुर्मातरं तत्र किं न न विद्यते तव यच्च नं क्रियतां मातस्त
 तवा करवावहे ६० इत्युक्ते च तया तत्र न न च विद्यते बहु तदेव क्रियते चेदं सुखेन प्ररण भवेत्
 ६१ अथ पुत्रस्तथा चासीत्तेनोक्ता कथं तां त्वया तथा च प्रार्थितं ह्येतत्पुत्रा मे मनसि स्मर
 ६२ काश्या गंतुं तथा नासीदिदानीं प्रियते पुनः इत्युक्ते च तया तत्र वचनं चेदमब्रवीत् मात
 स्त्वया सुखेनैव प्राणस्त्याज्या न संशयः तव कार्यं पुत्रा कृत्वा पश्चात् कार्यं मदीयकं ६४ इ
 ति ह स्ते वचो दत्वा यावत्पुत्र गृहं गतः तावत्सा चरता तत्र हरिस्मरणं तत्परा तथा चैव तु
 यत्कृत्यं तत्सर्वं संविधा यवै प्रासिकं चैव कृत्वा तु गमना यत्प्रचक्रमे ६६ द्वयोः श्रेष्ठतमो यो वै
 पुवार्दना मविश्रुतः तदस्थानि समादाय निरतस्तीर्थकाश्रया ६७ संगत्य सेवकं किंचि
 न्नैव सहितः तदा आश्रास्य भार्या पुत्रांश्च प्रातुः प्रियचिकीर्षया ६८ आरूढानादिकं भो क
 र्यं कृत्वा विधि मनुत्तमे संगत्य स्मरणं कृत्वा निर्जगाम दिजः स्वयं ६९ तद्दिने योजनं गत्वा
 वेशति ग्रामके शुभे दिजगेहे तदा गत्वा संध्यादिविधि पूर्वकं ७० स्तवनादिकृतवांस्तत्र

90

२३ तस्मात्पूजिते कर्म सर्वं च कर्मणि स्थितं त्वं चैवायं हं चैव मे जीवाद्
२४ ते सर्वे कर्मणा वद्धः न शोचो कर्म हित्वया एवं च स्तुपुत्रस्य श्रुत्वा गोचरे वीदि
२५ वत्स सर्वं विजानामि कर्मधीर्नः प्रजा स्वयं तथापि मायया गृह्णादुःखं प्राप्नोम्य
पुनः २६ शोदनं च तथा कृत्वा दुःखं शान्तिं भवेन्नहि इत्येतद्भवेन श्रुत्वा मातरं वाक्यम
ब्रवीत् २७ यद्येव च विजानामि पुनश्चाशोदनं कथं कृत्वा च साध्यं से किंचितस्मादुःखं त्यजाधु
ना २८ एवं पुत्रवचः श्रुत्वा माता चैवाब्रवीदिदं मम दुःखं तदा गच्छेद्यदा दुःखं तथा विधः
२९ भवेच्च ब्राह्मणस्यैव दुःखं दास्यामि वै सुखं तथा च ब्राह्मणस्यैव मम न सिजास्यते स्वयं
३० पुत्रजन्यं च यद्दुःखं मीदृशं तद्भवत्युतः प्रातश्चैवं मया पुत्रं गेनैव ह निष्यते ३१ ह
सि श्रुत्वा जीवतं सद्यः हास्यति नात्र संशयः इत्युक्तं स्तुपुन वत्सो मातरं वाक्यमब्रवीत् ३२ प्रथ
मं च कृतं कर्म तत्फलं भुज्यते धुना अस्या च ब्रह्महत्या र्यः मातः किं प्रेक्ष्यसे पुनः ३३ समा
भ्यां च भवेन्न भक्षये मुक्तिरवाप्यते कदापि कर्मणा नाशः विना भोगं प्रजायते ३४ तस्माच्च
पुनरेवं त्वं मा कर्म कर्तुं मुयता ग्रहं कृत्वा पुत्रतो ते ह त्वं मातः कुत एव च ३५ कृत्वा ता कपित
बुद्धिः कृत्वा मी कृत्वा त्वं न कोपि कस्य वा स्तीह सर्वेपि स्वकृतं भुजः ३६ एवं ज्ञात्वा त्वया

ज्ञानाज्ञेन

मातृदुःखं त्याज्यं भवेत्कुरु पुत्रवाक्यं पुनः श्रुत्वा वचनं सा ब्रवीदिदं ६७ एवं जानास्य ह पुत्रमा
पामानं त्यजत्यसौ तेदुःखं भयाद्देहं तदुःखं महतो मम ६८ पुनश्च ब्रह्महत्यायाः नाशो
भवेदिति पश्चाच्चैव पुनश्चेत्तत्र भिजानमिदं ध्रुवं १० इत्येतद्वचनं श्रुत्वा वत्से नोक्तं न किंचन
तयोस्तदद्भुतं ब्रह्म श्रुत्वा पांथ दिजसन्धा १०१ इदं दृष्ट्वा मया प्रातर्गतं तव पुनरेव ह इति श्राप्ति
पुत्राणो गोवत्ससंवादेनामोष्ट्रं त्रिशतमो ध्यायः ३८ सूत उवाच प्रातःकाले तदा जाते ग
हस्वामी समुत्थितः किं मर्थं मुप्यते पांथ त्यतिका लो भवेदिह १ तेनोक्तं श्रूयतां वत्सन मुहू
र्तं स्थित्वा च गम्यते व्यथा च परिवर्त्तेत शरीरे सेवकस्य च २ इत्येवं निमित्तं कृत्वा सुप्ता पपुरुष
तदा दोहनस्य तदा काले ब्राह्मणः पुत्रकं प्रति ३ मया तु गम्यते पुत्रकार्यार्थं कुत्रचित् पुनः
पुत्रः समुत्थितस्तत्र वत्सं च मुक्तवान् तदा ४ माता च तस्य दोहार्थं द्याजगाम स्वयं तदा दि
उत्सदा वत्सं वधून् कीले ह्येतादृशं धनं धनार्थं यथा नीत्वा जाते हि दिजपालकः पुनर्गोश्र
कुशोऽङ्गो गता उयचत ६ मर्मणि ताडितः सोऽपि मूर्ध्नि प्राप्य पयात च लोकाश्च मिलिता
गवां कालो विहिंसितः ७ जलं जलं वदंतं ये पित्राया ये च संस्थिताः यत्तु यत्तु यत्तु यत्तु

गजलं यदा ८ मृतं दद्यात्कालं न जानन्त किं करोमि तदा गा चता डयित्वा च
श्रूयत ९ मा गोश्रूयते तदा भूयः संपाप्नोष्य जायते गृहोऽयं दृश्यता लोको ननु श्रूयते वपर
१० गोहा ११ तदा पांथः इत्युक्त्वा विनिर्गतः यजगोश्रूयतास्तत्रता अनुब्राह्मणो गतः
रुद्रं पुष्टं तदा कृत्वा शीर्षं गर्भं दं प्रति आगत्य नंदिकेशा स्य समीपे गर्भं दाजले १२ त्रिवारं
ब्रधित्वा तु श्वेतं च गता हि सा यथा गतं गता सा च ब्राह्मणे विस्मयं गतः गृहोऽध्यतमं ती
ब्रह्महत्या निवारकं स्वयं च भक्तिस्तत्र ब्राह्मणः सेवकस्तदा १४ ब्रधित्वा गतौ तौ च प्रसं
तौ नदी तदा मार्गे च मिलिता का किरुंदरी भूषणं चिता १५ तयोक्तं त्वं कुतो पांथ पुनश्चा
पदिजस्तदा तयोक्तं च समाकर्ण्य स्थितः किं कथ्यते वद सा चाह पुनरेवा ब्रह्महत्या दृष्टं स्थले
पत स्यलं यच्च तया दृष्टं तत्रा स्त्री निक्षिप्य धुना साक्षाद्विद्यमयं देहं धत्वा यास्यसि सद्र
१८ वैशाखे चैव संप्राप्ते सप्तम्याश्रुदिने शुभे सिते पक्षे सदा गंगायाति दिजसत्तम १९ अ
वसप्रमीसा च गंगा हं या मितत्र वै इत्युक्ता तदुद्देर्दिजोऽपि परिवर्त्तेते २० आगत्या ईक्षिते
वता वत्समाता यदृश्यत दिव्यदेहं त्वमापन्ना दत्वा शिषा दिवगता २१ धन्या सिकुतक त्योसि या
ते च कुलं त्वया धनं धान्यं तथा चापुः वंशश्च वदंतं तव २२ इत्याशिषं पुनर्दत्वा गता सा लु

गंगयेदिने

गतिं ब्राह्मणश्रुतमश्रात्रहिष्यास्यानिगृहगतः २३ तदिने हि सप्रारभ्य प्रसिद्धं तीर्थमुत्तमं नंदिकेशस
पेतुकत्वास्त्रानंतफलं २४ प्राप्यते मात्रसंदेहो महतावचनादिह ब्राह्मणी ऋषिकानामवालवै
व्यमागता २८ पार्थिवं पूजयित्वा तु तपस्तप्तं मुदारुणं तदानीं दिवमायातो पार्थिवः शंकरः स्व
२९ प्रसन्नश्च तया तज्यते न स्यात् पितृस्तदा गंगापि च प्रसन्नाता प्राह साध्वी वराधुना ३
दर्शयेच्चैव वै शाखेदिनमेकं त्वया पुनः साम्राज्यं करणीयं वै तथेति च स्वयं वै च ३१ तदिने हि स
प्रारभ्य दृशं तीर्थमुत्तमं तत्र स्नातो नरः सम्यक् पापैश्च मुच्यते ध्रुवं ३२ एतन्नै हि सप्रारभ्यातं दे
स्फोटं मुनीश्वराः इति श्रीशिवपुराणे चर्मन्वती संवादे नाम नवविंशतमोऽध्यायः ३६ अथ
उच्यते पुनश्च कथ्यतां सतलिंगानि सत्तमानि च स्तत उवाच व्यासेश्वरश्च विख्यातो मुके
श्वरश्चैव च भोऽश्वरश्च विख्यातो हुंकारेश स्तथैव च १ सुरेश्वरश्च विज्ञेयः भूतेश्वर इति स्वयं
गंगेश्वरस्तथा प्रोक्तो महापातकनाशनः २ ततश्च तस्मिन् कातीरे कुमारे श्वर एव च सिद्धे श्व
विख्यातो मेनेश्वरस्तथैव च ३ रामेश्वर पुनः प्रोक्तो दर्शनात्पापहारकः खंडेश्वरस्तथा
कुंभेश्वरश्च परमेश्वरः ४ नंदेश्वरस्तथापि च पुंजेश्वरस्तथापि हि परमेश्वर इति प्रोक्तो नाम

६ भीमेश्वर इति प्रोक्तः स्वयं भूतेश्वरश्च विज्ञेयः ज्ञानदालोकपूजितः ८ विमलेश्वर
श्रीकेश्वर महापुण्यं रामेश्वरस्तथापि हि नंदेश्वरश्च विज्ञेयः ज्ञानदालोकपूजितः ८ विमलेश्वर
प्रायोक्तं के श्वर एव च पूर्णसागरसंयोगे धत्ते शस्त्रथैव च ९ खंडेश्वरश्च विज्ञेयः प्रोक्तः
पुलस्त्यः पश्चिमे सागरे चैव सिद्धेश्वरः स्वयं स्थितः १० शारणेश्वरश्च विख्यातो लोकानां सुरा
ः सदा कदं प्रेशः परः प्रोक्तः कोटीश्वरश्च उवाच ११ अचलेश्वरश्च विज्ञेयः बहूनां दुःखमाहतः
नागेश्वरस्तु कोशिव्यातीरे तिष्ठति नित्यशः १२ जननेश्वरश्च प्रोक्तः कल्याणं सुखं भाजनं योगे
श्वरश्च विख्यातो भद्रनामा हरः स्वयं १४ चंडीश्वरश्च प्रोक्तः संगमेश्वर एव च तस्यैव पश्चिमे
तीरे गौतमेश्वर एव च १५ पूर्वस्यादि शिवा तानि तानीह कथितानि ते दक्षिणस्यादि शिव
श्रद्धेश्वर इति स्वयं १६ लोकानामुपकारार्थं मनुसूयासुराया च प्रादुर्भूतः स्वयं दे
वस्य नावृष्ट्या स्वजीवितं १७ स एव शंकरः साक्षादंशेन स्वयमेव च इत्येवैव च नंत
स्य श्रुत्वा च परमार्थयः १८ उच्यते च नं श्रुत्वा कथं मज्जे श्वरा हरः ३ तत्र परमो देवः
तत्त्वकथय सुव्रत १९ स्तत उवाच साधुपुंजश्च शिवाः कथयामि श्रुतां स्यात्तां कथं
परमां श्रुत्वा पातकैर्मुच्यते ध्रुवं २० दक्षिणस्यादि शिवश्च कामदं नाम वैवर्णं विख्यातं

केदारसंज्ञैः संकल्पितं च यत्तु ॥ १५ ॥ ताभ्यां संप्राप्यतो

तपसा हि तदं नृणां न च वृत्तिराः पुत्रो विविना मा कृषि स्वयं ॥ तपसा पतिसः साक्षादनुसयास
चैव शिष्टैः पूर्वकदाचिदत्रैव सना वृष्टि रभतदा रत्नवर्षी च कीदृवा दुःखितः प्राणि
नस्तदा २१ जलं नैव पथि यातु दृश्यते क्रयि सतमाः वृक्षाः श्रुत्वा तदा सर्वफलवानफ
ला निह २२ नित्यं न जलं कापि दृश्यते दुःखितो क्रयिः साई पणि न लभ्येत स्वरावा
तादिशो दश २३ जावर्तं चैव भूतानां दृष्टा च क्रयि सतमाः साधी चैवा बुची देवी जया
दुःखं न सत्यते २४ समाधौ च विलीना भूता सने संस्थितः स्वयं प्राण यामं जिवावर्तं
कृत्वा मुनिवरस्तदा २५ ध्यायंति स्म परं ज्योतिरात्मस्य मात्मना च सः स्वमि ध्यानं लीने
च शिख्यास्ते दूरतो गताः २६ अन्नं विना तदा ते तु मुक्ता ते च गता ह्यणत् तदेव काकिनी संजा
ता सेव या मा सतं मुदा २७ पार्थिवं सुंदरं कृत्वा मंत्रेण विधि पूर्वकं मानसैरुपचारैश्च पू
जयित्वा शिवं पुरः २८ संस्थाप्य स्वामिनं चैव सेवया मा सवैतदा विकृता अभवं सतत्रते
जिह्वा इतः स्थिताः २९ अग्निं दृष्ट्वा तेषां हरे च तैते तद्वदेव हि तथेनां च तदा दृष्ट्वा नायंति
इति श्री योगः ३० अत्रैव सतपसश्चैव अनुसया विविश्रियते यावत्कालेन सा देवी पति चर्या

क्रयि सतमाः ध्यानं यत्तु न लीने न व्यबुध्यत किंचन अनुसयापि सा साधी स्वाभिनं वाशि
वंतथा भेदं नाज परं किंचि ज्ञानी ते स्म च सा सती तस्यैव तपसा सर्वे तस्या अभजनेन च
देवा अभजयन्ते गंगाया सरितस्तथा विस्मयं परमं गत्वा दर्शयार्थं समा ययुः तयोस्त
दद्भुतं दृष्ट्वा च तैश्च परस्परं पूर्वैश्च क्रयि निश्चैव दुःखं तनुतपः कृतं एतादृशं तु केना
पि न भवत्यतः पुनः ३६ धर्मो यं वतया धन्या द्वाभ्यां च क्रियते पुनः एतादृशं शुभं चैव क्रि
यते केन सा प्रते ३७ तयोरेव प्रसादा च कृत्वा ते तु पयागतं गतास्ते च तदा तज गंगा च मि
त्रिणां विना ३८ गंगा च भजते प्रीतिरः ३९ धी धर्मं विमोहिता एवं चैवोपकारं च कृत्वा गधा
म्यहं पुनः ३९ शिवो पि ध्यानं वदेव गते नो य किं वा विना एवं च क्रियमाणे च यज्ज्ञाते
श्रूयतामिति ४० पंचाशत्तया चाज चत्वारि क्रयि सतमाः वर्षाणि च गता न्या सन् वष्टिं
नेवा भवन्तदा ४१ यावत्तपसा ध्यानमाश्रितं अनुसया तदा नैव गृह्णाति
जलं मात्रकं ४२ कदाचिद्व क्रयि श्रेष्ठे त्रिवल विदावरः जायतश्च जलं दे
हीत्युवाच च प्रियं प्रति ४३ आपि सा धी यव रं च गृहीत्वा यक मंडलं जगाम च वनेन

च तत्रासन्नचमुनिश्रेष्ठाः वनकामफलप्रदं ४४ सर्वे तेऽस्य यमैव यत्र यागयज्ञायणं कर्त्तुमि
हैश्वर्यं तु यो वदति चक्रुः सदा मुभा ४५ आनंदं परमं लोके यद्वर्तते वरमुत्तमं त्रैलोक्यस्य मा
हात्म्यं श्रुत्वा कल्याणं प्राप्नुजेत् ४६ इति श्रीशिवपुराणे गंगावचने नाम चत्वारिंशोऽध्यायः ४
स्तत उवाच श्रुत्वा तत्र यमश्रेष्ठाः कथां पापप्रणशिनी व्यासस्यैव मुखं श्रुत्वा कथयामि
यथा श्रुतं १ अथ यत्रुचुः सतजानासि सकलं यस्तु व्यासप्रसादतः तवाज्ञानं न विद्येत त
स्मात्पृष्ट्वा महेश्वरं २ लिंगं च पूज्यते लोके स्तत्त्वपाकयितं च यत् तत्रैव न चान्यद्वाकार
एव विद्यते त्विह ३ स्तत उवाच कलभेदे कथंचैव श्रुतं चैव मया पुनः तदेव कथयामाद्यम्
यतां अथिसत्तमाः ४ शिवभक्ताः सदानित्यं शिवध्यानयज्ञायणः त्रिजालं शिवपूजां च
कुर्वन्ति स्म निरंतरं ५ स्तोत्रैर्जीजाविधौ देवं प्रैत्रैर्वीजैश्च अथिसत्तमाः एवं सेवां प्रकुर्वन्ति ध्या
नमार्जयशायणाः ६ ते कदाचिदनेयताः समिधं हरणाय च एतस्मिन् न तरे साक्षाच्छकरो जी
ललोहितः ७ विरूपे च समास्थाय पदौ स्थाप्य समागतः दिग्बरो नितेजस्वी भूतिभूषणः
धृतः ८ चैवैव कदाचिदहं स्तल्लिङ्गं च धारयेत् पुनरुत्तमं विद्यं कर्त्तुं जगत्तद्वत् ९

१० जाललिंगं स्तथा चान्याः करंधलातया पराः परस्परं तु सह योजयितुं च तदा जगत्तद्वत् ११ तदा
तस्मिन्नेव समये अथिवर्यां समागमन् विरूढं तच्च तदा जगत्तद्वत् १२ तदा
दुःखं प्रमुखाः कोपं कोपं तदा बुधन् यदा च नोक्तवान् किं विवर्तते परमं ययः १३ अचुस्तं
पुरुषं ते वै विरूढं क्रियते त्वया त्वदीयं चैव लिंगं च पतितं एतत्तद्वत् १४ इत्युक्ते तु तदा ते
अलिंगं च पतितं दण्डात् तल्लिङ्गं चाग्निवत् सर्वं ददाहयत्पुनस्तथैव १५ यत्र यत्र च तद्यानि
तत्र तत्र दहेत्युनः पाताले च गतं तच्च स्वर्गे चापि तथैव च १६ भूमी सर्वत्र तद्भातं कुत्रापि
तत्स्थिरं न हि लोकाश्च व्याकुला जाता अथ यत्तल्लिङ्गं च पतितं १७ तदा जगत्तद्वत् १८ तदा
वा अथ अथ यस्तथा ते सर्वं च तदा देवाः अथ यो ये च दुःखिताः १९ तदा जगत्तद्वत् २० तदा
ब्रह्माणं शरणं ययुः तज्जगत्तातु तत्सर्वं कथितं ब्रह्मणे तदा २१ ब्रह्मा तद्वचनं श्रुत्वा प्रोवाच
अथिसत्तमान् ब्रह्मा वाच ज्ञातारं अभवन्तो वै कुर्वन्ति गर्हितं पुनः २२ अज्ञातारो यदा कु
र्युः किं पुनः कथ्यते तदा विरूढे वै शिवे देवाः कुशलं कः समीहते २३ अध्याह्नं समये यो
वै श्रुतिं यथा परां श्रुत् तस्यैव मुकते नीत्वा स्वीये च दुःखं तपुनः २४ संस्थाप्य चा
तिथिर्याति किं पुनः शिवमेव वा यावद्विंशं स्थिरं नैव जगतां प्रीतये शुभे २५ जायते

92

五

दक्षकृष्णाय

कलेः शिवे ४

इति श्रीशिवपुराणे शिवमहिमावर्णने नामैकचत्वारिंशतमोऽध्यायः ११ सत उवाच सद्य
स्मरं भवद्विप्रश्रुतं त्रयसत्तमाः हिरण्याक्षसुतः प्रोक्तो ग्रंथको नाम विष्णुतः १ व
त्पाणं च समाश्रित्य लज्जापुत्रमुदुर्लभं स्मृतिप्राप्तं शरीरमेव ह्यो देवर्षते यदा २ तदा
मेजीवने नैव स न्यथा जीवने भवेत् एवं वरं तदा लब्ध्वा ब्रह्माणं प्राणिपत्य च जिलोकां
चात्रयत्कत्वा देवाश्च विजितास्तदा सर्वे च दिक्पालाश्च निर्जितेन महात्मना ४ मं
दिरं च समाश्रित्य काले तपतदानयत् ग्रंथकोऽपि तदा तत्र श्रुत्वा च मंदराचले जगाम
सैन्यसंयुक्तः देवानां हनने ध्या तत्र युद्धमतीवासी देवदानवयो रिह ६ देवैश्च पीडि
ता दैत्या गारिताश्च दिशो दश ग्रंथकोऽपि समुद्रस्य नैरतेऽश्च समीपगः ७ उपकंठे स
मं गर्तं कृत्वा पुनः पूजाः प्राविशच्च तदा दैत्यो महावलपराक्रमः ८ गर्तं त्रियोजनं
तत्र याति नगरसन्निभं परः स्वर्ग इवाभाति तत्र तिष्ठति नित्यशः ९ देवाश्च दुःखितास्त
वैशिवं प्राप्य पुनः पुनः निवेद्य तस्मै तत्सर्वं श्रुत्वा प्रीतो हरस्तथा १० सैन्यं च नीयतां दे
वान् प्राप्य च गच्छेः सह निरुते च तदा तस्मिन् देवा गतं मुयाश्रिताः ११ दैत्यश्च दैवतैः प्रै
वाभ्यां च गच्छेः सह निरुते च तदा तस्मिन् देवा गतं मुयाश्रिताः १२ तावच्छ्रुत्वा न संप्रोक्तः

तादृशो भवति तस्मात् इत्येवं संस्तुतः सोऽपि प्रसन्नः शंकरस्तदा १३ उवाच त्वेव न तत्र वरं ब्रूहि
दामिते इत्येवं वचनं श्रुत्वा स दैत्यः पुनरब्रवीत् १४ यदि प्रसन्नो देवेश भक्तिं देहि ममाग्रम
इदानीं तु वरो लब्ध्वा परजन्मनि ततथा १५ युक्तास्तदा दैत्यं गर्तं वाति पतदा सोऽपि
शंभुः स्वयंतत्र संस्थितो लोककायया १६ दैत्याश्चैव तदा सर्वे हतास्तदा एवागतः जग
त्त्वा स्यात्तदा लेभे देवानां परमं सुखं १७ स्वस्वकार्यं सर्वं च कुर्वेदेवास्वयं पुनः तत्रैव तदा
रश्च संतप्तोऽप्यस्मादधकेऽश्वरः १८ लोकानामुपकारार्थं स्थित शंभुः स्वयंतदा ग्रंथके शं
च यो नित्यं पश्येत्परमेश्वरं २० स एवासां ज्ञायते तस्य मनेऽस्मिन् न संशयः नित्यं वरं
जयेद्ये वैशिवं लोकभयापहं २१ न दुःखी जायते सो वै सुखं चैवा तुल्यं लेभेत् वस्त्यर्थं
पूजयेद्देवं लोकस्य हितकारकं २२ स एवासां यो हि जश्चैव स वै देवलकः स्मृतः यथा च दे
वलकश्चैव तथा सो वै भवेदिह २३ देवलकश्चैवः प्रोक्तो नाधिकारो हि जस्य च इत्येवं वचनं
श्रुत्वा स दैत्यः श्रुत्वा ब्रुवन् २४ इति श्रीशिवपुराणे ग्रंथकेऽश्वरनाम द्विचत्वारिंशतमोऽध्या
यः १२ अथ य उचुः देवलकश्चैवः प्रोक्तः किं कार्यं तस्य विद्यते १ सत उवाच दधीचिर्नाम
प्रोवेधं र्षिणे वेदपारगः शिवभक्तिरतो नित्यं शिवशास्त्रपरायणः २ यत्तादिकं स्मृतं

ताचनित्यनैमित्तिकारकः तस्य पुत्रस्तथाह्यासीन्नामा सुदर्शनः स्मृतः ३ तस्य भार्या च दुः
 कुलानामादुष्टकुलोद्भवा तद्वशेनैव भर्तासीत्तस्य पुत्रचतुष्टयं सोपिनित्यं शिवस्यै
 वै पुत्रो वै कथ्यते दधीचिस्तु यथा पूर्वमव्ययवत्सलः सुतः ४ यथा च शिवपूजा
 वृत्तिः कर्मपरायणः स्मार्तकर्मप्रवक्ता च तथा कर्ता च कारकः ६ एवं जाते तदा का
 ले तस्यैव अयि सत्तमाः विपरीतं तदा जातं देवं नैवाभवत्तदा ७ यदा तं मृत्युतो मेकः
 कथयामि यथा मृतं दधीचिस्तु तदाह्यासीन्नामा तस्य मया पिह ८ जाति संयोगत
 सोपि पुत्रोपि पूजनं चरेत् एवं च शिवरात्रि मया गम्यमानं भव ९ इत्युक्त्वा तु गतो
 जिताः सर्वे स्वयं योगतस्तदा पूजा कृत्वा गतः सोपि सुदर्शन इति श्रुतः १० तस्या च पू
 जौ रस्त्री संगं कृत्वा पुनरिहा गतः न स्नानं च तथा तेन पूजा तस्य महात्मनः ११ तदा रा
 तेन तदा प्राप्ताः जडत्वं प्राप्नुवान् दण्डात् शिवरात्रौ तदा दृष्टं सेवनं च स्त्रियः कृतं १२ कृत्वा
 स्त्री तं मदीयं पूजा च कृतवान् यदा ज्ञात्वा चैव कृतं यस्मात्तस्मात्तं जडतां जड १३ म
 मर्षिस्त्री भवत्वं च दर्शनं दूरतः कुरु इत्युक्तं तदा जातो यथा जड १४

पितृसमायातो वृत्तांतं श्रुतवांस्तदा दुःखितस्तु तदा सोपि शिवेन परिभर्त्सितः १५ हाहता
 स्मीति दुःखेन कुपुत्रेण कुलं हतं एतस्मिन् समये तस्य भार्या सुदर्शनस्य च १७ मृता यथा
 च पति तौ सोत्यंत दुःखमागतः पिता च दुःखितः सोपि शिवेन परिभर्त्सितः १८ तदा च शि
 वं सोपि शिवपूजा तदा करोत् पुत्रोपि च तदा भार्या पुंश्रुलीकृतवांस्तदा १९ पिता च मि
 रिजातत्र यजिता पुत्रहेतवे प्रसन्नातं तदा देवी पुत्रमंगी चकार ह २० सुदर्शनोपि गिरिजा
 पूजामास च स्वयं क्रुधा क्रुधा पुनश्च डीपुसं वरमभधुजं २१ त्रिशूलं तापकीलं च ग्रंथिने
 केन संयुतं उपदिश्य शिवः २२ मायगीशोऽशाक्षरः २३ ओं नमः शिवायै वशीशब्दपूर्वका संयुतं
 पच वरान् शोऽश संकल्प पूजा कुर्यादयं वदुः २४ जलादिर्जनमस्कृत् पूजयेद्यस्य भधु
 मंत्रवादित्रपूजाभिः सान्निधौ अर्चिणतथा २५ नाममंत्राननेकांश पाठ्यामास वै तदा
 तन्निमित्तं च यत्किंचित्सर्वतु तथैव च २६ धातुं फलं च वस्त्रं वा घृतं तैलं भवेच्च यत् त
 सर्वं तया ग्राह्यं न दोषाय भवेत्पुनः २७ मम कृत्यं भवान्मुख्यः देवीकृत्यं विशेषतः प्र
 जापत्य भवेद्यर्हि तर्हि एका भवान् भवेत् २८ यदि भवान् पूजयेत् तत्सर्वं निष्फलं भ
 वेत् तदा पूजा च संपूर्ण यदा तु भवान् २९ चत्वारो वडकास्तस्य सुदर्शनस्य म
 पुजितो

हस्तनः अभिविज्ञास्यते दिक्षु भिन्नेन परमांता ३ तिलकं वर्तुलं स्नानं कार्यं सदा शुभैः
शिवसंभ्या च कर्तव्यं गायत्री च तदीयका ३१ मन्त्रे वा च कर्त्तव्यं कार्यं प्रत्यकुलोचितं वेदमं
त्रा न्यायेन विज्ञास्य भवदीयका ३२ चंडी चैवा प्रचंडा पुनः स्थाप्य सुदर्शनं तत्पुत्रा ये
या मासु वरान दत्त्वा सनेकशः ३३ उभयोर्बृहद्वयं च वदुको वै भवेन्नम तत्र स्याद्विजये नि
त्यं भाज्यं स्याद्विज्ञास्य
वत्तु विज्ञास्यते ३४ कर्त्तव्यं
दुकाः ३५ तस्याः ३६ तस्याः
बहुधा गताः ३७ तेषां च
करस्य च ३८ तावत्सृज
त्यजेत् ३९ या जायते च
ते विह ४० तस्यैव न गंरे
पतः ४१ यज्ज्ञाते मृत्युं यतं
प्रातश्च वध्यतां राजनः

माचरा
कृत्वा परि न
व शोभा दृश्य
शस म
करो ए च

दुःखिताः सर्वे अथ यश्च पुरातनाः १६ ते सर्वे इन्द्रादयस्तदा विज्ञास्यतां
च चंद्रेण वृक्षाणं शरणं ययुः १७ गत्वा ते तु तदा प्राचुः ते देवाश्च तदा पुनः वत्संते च तदेव
वेवृक्ष्य एते न्यवेदयन् १८ पूर्वदुष्टेन दुष्टं च कृतं बहुतरं पुनः श्रूयतां अथ यश्च
कथं पुरातनं १९ वदस्यते ईहे गत्वा तां रादुष्टेन वै हतां हत्वा तां पुनश्चैव पुष्टाय समु
पस्थितः २० समाश्रितस्तदा देव्यां स्यद्वा देवैश्च कारह मया चैवा जिणवापि निवि
हस्तारकां ददौ २१ तां च गर्भवतीं सोऽपि गृह्णातीति तद्वचः अस्माभिर्वीरितः सोऽपि जग्रा
हस्तारकां ददा २२ यदि गर्भं जहातीह तदेनां सोऽपि दूरेऽप्यसं गर्भं मया पुनस्तत्र त्याजिते अ
थि सत्तमाः २३ कस्यायं न पुनर्गर्भः सो मस्येति वचः पुनः पश्चात्तेन गृहीता सा मया तवा
रितेन च २४ एवं विधानि चंद्रस्य च रिजाण्यपि नेकशः वर्ण्यते किं पुनस्तानि इदानीं क्रि
यते कथं २५ यज्ज्ञाते तु तज्ज्ञाते नायथा भवति ध्रुवं प्रतः परं शुभे हेतुजे मृत्युं जयविधान
तः २६ पश्चात्तं पुनर्गर्भं चंद्रस्य तु नित्यशः प्रसन्नः शिवः पश्चादं तयं च करिष्यति
२७ इति श्रुत्वा वचस्तस्माद्गुह्यं परमात्मनः इन्द्राद्याः सकला देवाः सखियश्च पुरातनाः
२८ गृहीत्वा च तथा चंद्रं दत्त्वा आस्य वै तदा प्रभासेव ततो गत्वा गर्भं चक्रुस्तथा पुनः
२९ ज्ज्ञावहती र्थं वर्ण्यणि सरस्वत्या दीन्यतः परं पार्थिवेन तथा पूजा मृत्युं जयविधा
नमः ३० यश्चैव जज्ञे स ह प्रभासिधिः ३१ करोतीं कं कर्त्तारं भजे चंद्रः प्रभासमा गत्वा ददौ
३२ पश्चात्तं पतनं नित्यं

नतः १ तदेवाश्रितदा सर्वेति कृतो निर्मलाशयाः स्थाप्य चंद्रप्रभासे च स्वस्वधाप्रयुक्तं ३१
 चंद्र एव तत्पत्तय एवमासं च निरंतरं मृत्युं जयेन मंत्रेण पूजितो वरमभ्यजः ३२ दशको
 याचमंत्रेण साक्षात् स्वयं प्रभुः प्रसन्नो भगवा मेवः शंकरो लोकशंकरः ३३ वरं वणीषु
 मद्रवे मनसा यत्नं प्रीप्सितं चंद्र उवाच यदि प्रसन्नो देवेश किमसाध्यं भवेन्नमः ३४ यथा
 पि मे शरीरं स्वस्वतया मेव भवेदिति तयं च ह्यीयते चंद्र कलाते च दिने दिने पुनश्च वदतां पदे
 तां कलां निरंतरं ३५ एवं सति तदा देवाः हर्षं निर्भरमानसाः ऋषयश्च तदा सर्वे समाजग्मुः
 परस्परं आगम्य च तदा सर्वे चंद्रं चाश्रित्य मानवदत् ३६ शिवं चैव तु संप्राप्य स्वाभिः क्लृप्तं हि स्थि
 मो भव उभया सहितः शंभुः चंद्र एव संकृतः पुनः ३७ निराकारश्च साकारो पुनश्चैव भवत्पुनः
 प्रसन्नश्चैव स देवानां क्षेत्रं प्रपत्य हेतवे ३८ चंद्रस्य यशसे तजनां चंद्रस्यैव स्वयं सा
 मे श्वरश्च नाश्रीदिरव्यातं भुवनत्रये ३९ धन्यो हं कृतकृत्यो हं यन्नाम शंकरः स्वयं स्थि
 तश्च जगतां नाथो पावयन् जगती तले ४० तं कुंडं तैस्तत्तज सर्वे श्वैव प्रतिष्ठिते शिवे नव
 ह्यणतश्च स्वविभक्तं तु तत्पुनः ४१ चंद्रकुंडं प्रसिद्धं च एयि व्यापापनाशनं तजस्त्राति नरो यस्तु
 सर्वपापेषु मुच्यते ४२ शंभो श्वैव तयं याति ह्यसाध्या ये भवंति हि ते सर्वे च तयं याति ह्य
 तस्मात्तस्मात्तयादिह ४३ कुण्डे च जायते शक्तिः प्रायश्चित्ते कृते सति च जगत्तयति च

एयि वीसं भवेत्फलं ४४ सोमलिंगं नरो दृष्ट्वा पापार्थैव प्रमुच्यते निष्पापश्च भवेद्यो वै सने
 पितृकलं लभेत् ४५ मृतो वै जायते स्वर्गे सूर्यकांतिसदृशो नरः नारी च पि नरो वापि प्राप्नु
 या न्नमसं फलं ४६ यद्यत्फलं समुद्दिश्य करोति तीर्थं मुत्तमं तत्तत्फलं वा प्रोति सर्वधाना
 त्रसंशयः ४७ इति ते कृष्णो देवाफलं दृष्ट्वा तथा विधं चंद्रं चैव गृहीत्वा च नमस्कृत्य शिवं
 मुदा ४८ परिजम्य च तं तीर्थं ययुस्ते च पुंशंसयत् चंद्रश्चापि स्वकीयं च कार्यं च क्रेपु रात
 नं ४९ इति सर्वं समाख्यातं सोमेशस्य भवेत्प्रभं एव सोमेश्वरं लिंगं समुत्पन्नं मुनीश्वराः यः
 श्रुणोति तदुत्पत्तिं स च पापैः प्रमुच्यते ततः परं प्रवक्ष्यामि मल्लिकार्जुनसंभवे ५० पूर्वच क
 थितं यत्तत्तदहं कथयाम्यहं कुमारस्य वियोगेन माता चागिरि जायदा ५१ दुःखिता सा
 तदा शंभुस्तामुवाच कथं प्रिये आयाति पुत्रकः सुभृत्यस्तदा दुःखमुत्कटं ५२ स यदा च न
 जन्मेने प्रेषिता देवतास्तदा ऋषयश्चैव गंधर्वाश्च प्रसरसा मुदान्विताः ५३ ते सर्वे च मा स
 त्रग्मुः कुमारस्यास्य हेतवे विज्ञाप्य बहुधा त्वेव परावत्य पुनर्गताः ५४ तदा च गिरिजा
 देवी विरहं पुत्रसंभवे शंभुश्च परमं दुःखं प्राप्य चापु सुपुत्रकं पुत्रश्चापि ततो दूरं योजन
 नगमामह

त्रयमेव च गतमदूरतमैतत्तस्मात्कौंचे च पर्वते ॥ ५१ ॥ तौ च तत्र लभ्यानीत्येतत्तस्मात्प्रसिद्धं संप्राप्यते
तद्विना हि स मादूर्यमस्ति कर्णसंज्ञितं ॥ ५२ ॥ लिंगं चैव शिवस्यैकः प्रसिद्धं भुवनत्रये प्रासीत्
त्रयमहं न देवज्योतिरूपं सनातनं ॥ ५३ ॥ तल्लिंगं च तथा हृष्टा सर्वपापैः प्रमुच्यते दुःखं च ह
रतोऽप्यति सुखं सनातनं कैलभेत् ॥ ५४ ॥ जननी गर्भसंभूतं फलं नाप्रोति वै पुनः धनं धान्यं स
प्रदितं प्रतिदोषोऽयमेष च ॥ ५५ ॥ श्रीमहेश्वरसकलतस्य जायते नात्र संशयः द्वितीयं ज्योतिरूपं च
कथितं लोकहेतवे ॥ ५६ ॥ इति श्रीशिवपुराणे ज्योतिर्लिंगवर्णनं नाम चतुर्थं चत्वारिंशत्तमोऽध्यायः
॥ ५७ ॥ अथ यः पुनः स्मृतं सर्वं विजानाति यस्तु या स प्रसादतः ज्योतिषो च कथां श्रुत्वा तस्मिन्
व विजायते ॥ तस्मात्तद्विधिशेषेण तदेव कथ्यतां पुनः स्मृतं उवाच धन्यो हं कृतकृत्यो हं
श्रीमता संजयो गतः श्रूयतां कथं विद्यामि कथां या पृण्णु शिनी ॥ ५८ ॥ अवंती नगरी रम्या
मुक्तिदा सर्वदेहिनी वैष्णोः प्रेममहापुण्या वसते तैलोक्याधिनी ॥ ५९ ॥ तत्रासीद्वस्त्राः श्रेष्ठः स
र्वकर्मप्रसाधनः वेदाध्ययनकर्ता च वेदकर्मरतः सदा ॥ ६० ॥ अग्न्यधीनसमायुक्तः शिव
पूजार्तः सदा पार्थिवी प्रत्यहं नमस्ते नमः सदैव ॥ ६१ ॥ सर्वकर्मफलं प्राप्य वेदादि

५५
५६
५७
५८
५९
६०
६१

शिवदेवे सर्वदुःखविलीयते यो वैभानुमया शिवसुखसंतानकायुक्तः ॥ ६२ ॥ तेन पूज्यो महा
देवः सर्वनामार्थसाधकः ब्राह्मणः क्षत्रियः वैश्याः शूद्राश्च विधिवत्क्रमात् ॥ ६३ ॥ प्रातः का
ले स मुत्थाय गृहं तैव ब्रह्मसंज्ञिते विष्णोः स्मरणं कृत्वा ध्यानं चैव हरैरिति ॥ ६४ ॥ मेघश्या
मचतुर्विधो भक्तानामभयप्रदः तैरुपै सुदूरं सर्वहृदिव सतु नित्यशः ॥ ६५ ॥ ततः स्तोत्रं
शुभं नामगुणं या विधिपूर्वकं ततोऽप्यायमलोत्सर्गं दिदिणस्यादि शिक्रमात् ॥ ६६ ॥ एकां
ते च तदा कृत्वा प्रलोत्सर्गं विधिपुनः कालेन च स्तुतिं च वाग्यतः संयतः पुनः ॥ ६७ ॥
शुद्धं मर्दं समादाय पंचवारं विप्रो धयेत् क्षत्रियश्च चतुर्वारं वैश्यो वारं जयेत् तथा ॥ ६८ ॥
शूद्रश्चैव द्विचारं च भूतानुग्रहं क्रमात् हस्तोपादे च प्रक्षाल्य पूर्ववत्प्रदमाहरेत् ॥ ६९ ॥
स्त्री एतु शूद्रवत्कार्यं मर्दादिग्रहणं शुभं दंतकाष्ठं ततः कुर्याद्वादशांगुलं मग्नजः
॥ ७० ॥ एकादशांगुलं राजा वैश्यो दशांगुलं क्षत्रियः शूद्रो नवांगुलं कुर्यात्स्मृते मीनमि
दंततः ॥ ७१ ॥ कालदोषं विचार्यैव मनुष्ये विवर्जयेत् स्नानं तु विधिवत्कार्यं तीर्थी
दिषु क्रमेण च ॥ ७२ ॥ देशकालाविशेषेन स्नानं कार्यं समं गतं प्राचमनं प्रथमतः

तथा ॥

११ जघनं तव खं च धारयेत् ३६ एकांते सुस्यले स्थित्वा संध्याविधिसमाचरेत् प्रजस्तु सु
 १२ अथ कृत्वा पूजागारं प्रविश्य च ४० पूजाद्रव्यं समादाय क्रमेण पूजयेद्देवं प्रथमं च
 १३ गणेशं शंखद्वारपालततः परं ४१ दिक्पालास्तुततः पूज्याः पश्चात्पीवं प्रकल्पये
 १४ तं अथैष्टदलं कृत्वा पूजाद्रव्यं समीपतः ४२ उपविश्य ततस्तत्र उपलक्ष्य शिवं प्रभुं
 १५ सर्वभारणसयुक्तं व्याघ्रचर्मद्वितीयकं ४३ तस्य सारूप्यमाश्रित्य दहत्यापं नरस्तदा
 १६ संभूतं रुसमास्याय पूजयेत्परमेश्वरं ४४ देहमुद्धिततः कृत्वा मूलमंत्रं न्यसेत्कृत्वा
 १७ सर्वत्र प्रणवेनैव घटं गत्या समाचरेत् ४५ कृत्वाद्यादिष्वयोजं च पूजासमारभेत
 १८ पाद्यार्घ्याचमनीयार्घ्यकल्पितं पात्रमेव च ४६ स्थापयेद्विधिना धीमान् वक्तुं श्रोतुं
 १९ यथाविधि दर्भैराधायते नैव संस्थाप्याभ्युदयवारिणा ४७ तेषु तेषु च सर्वेषु क्षिपेन्नो
 २० यं सुशीतलं प्रणवेन हितयेत्तेषु द्रव्याण्यालो वयुर्द्विमान् ४८ उष्णं चंदनं चैव वा
 २१ घेतुपरिकल्पयेत्

जातिकं कोलकं चैव वदन्मलेन प्रालम्बं ५० नमः

११२ वक्तव्यं च नः १८ सतीनाम तया कन्या रुद्राय च महात्मने दत्ता ददौ एसा देवीभवानीति प्रका
 रितं १९ वृत्ताविष्णुश्च रुद्रमगुणं प्रजय उदाहृताः विष्णुः सत्त्वं रजो ब्रह्मा तमो रुद्र उदाहृ
 तः २० तथा गुणमयी देवी लक्ष्मी सत्त्वमुपाश्रिता राजसा च तथा ब्रह्मी तमो रूपा तु सा स
 ती २१ गुणरूपामहाकाली या वै रुद्रमुपाश्रिता पुनश्च पार्वती जाता शिवं च समुपाश्रि
 ता २२ ततो नामान्यनेकानि प्रयसापर्वतात्मजा गुणमयस्तथा देवाः देवाः गुण
 मया स्वयः २३ मिलित्वा विविधैश्चैत्रकुस्ते कार्यमुत्तमाः इत्येव वचनं श्रुत्वा श्रवयस्ते
 मिलाशयाः २४ नारदश्चैव योगीन्द्रो हर्षनिर्भरमानसः प्रणवतो परमादिव्यां कथा
 चैव पुरातनी अप्राप्य तद्विंते सर्वेषु प्रधुः पुनरेव तं २५ श्रवयन् रुचुः सत सर्वहिजा
 नासि प्रतापाच्च गुरो रिह त्वन्मुखं भोजं सर्वतापीत्वा हरकथा वयं न तस्यामः पुन
 र्स्त्वं च पातु मिधामहं वयं २६ प्रथमं दत्तपुत्री च पश्चाच्च पर्वतात्मजा कथमेकशरी
 रेण द्वयोः पुत्री प्रजायत २७ कथं वै पार्वती पुण्या पुनः शिवमुपागता एतत्सर्वं
 तथा न्यच्च सत्यं कथितुमर्हसि २८ तदुक्तं च तदा श्रुत्वा सतो वचनमब्रवीत् ३० इति
 श्रीशिवपुराणे षष्ठोऽध्यायः ६ सत उवाच श्रुयतां श्रवयः श्रेष्ठाः कथयामि कथां शुभाम्

६४

५ तेनिरक्ताः सजाताः पञ्चाक्रोधमवापसः तेनैवरोदनं चक्रेत तत्रैवामवदुः ६ रो
दनाद्दुःखनामेति प्रसिद्धा भगवान्भवः ब्रह्मन् दुःखं किमुपचरेत् सोऽपि न संशयः ७
इत्येतद्वचनं श्रुत्वा ब्रह्मा वचनमब्रवीत् साधुक्तं च त्वया देव सूर्ये विद्यादयो भवन् ८
तथा कायं त्वया नित्यं सृष्टिः स्यान्न पायिनी इत्येवं वचनं श्रुत्वा लोकानां दुःखहाहरेः
९ वचनं श्रुत्वा ब्रह्म सृष्टिः प्रियनिर्णीयया ग्रहचैव करिष्यामि सृष्टिं प्रसासनात्तनी
१० इत्युक्त्वा ब्रह्मणोक्तं गुणरूपी हरः स्वयं कैलाशमचलं गतः पंचवक्त्रः शशांकधक
११ ततो ब्रह्मा भूमीं सप्तभूगवादीनि निर्मितं तदा उत्तंगान् नारदं श्रेष्ठं ध्यायायां कर्तुं प्र
नः १२ अंगुष्ठाच्च तदा दत्तं दशमं मे एतु भगोऽश्वेतया जाता मरीचिनी प्रवेष्ट
विः १३ ततश्च कश्यपो जज्ञे तेनैवावृत्तिं जगत् सृष्टिं कन्यास्तथा जाताः दत्ताश्वेतमहा
त्मनः १४ जयो दशतथा चासु कश्यपाय महात्मने दत्ता दत्ताः कन्याः विधिबद्धा
सप्तमाः १५ ततः प्रसूतिर्व्याप्तं तासां च कश्यपश्च देवाश्च दनुजाश्चैव दैत्याश्च विवि
धास्तदा १६ दत्ताश्च यक्षिणश्चैव सूर्यपर्वतवीरुधः प्रसूतं ददिकन्याभिर्व्याप्तमेत
जगत् १७ पातालं च तथा रभ्यसत्यलोका वधिध्रुवं ब्रह्मांडं सकलं व्याप्तं प्रभुः

१ तर्हीनमुष्मागतः १८ पूर्वसृष्टं जलं यच्च तज्जालमुष्मात्तिपत्तं प्रताडमभवत्तज्जलं
विंशतिं तद्विकं १९ विशदुपमभूद्विष्णुः जडरूपमपश्यत् ततः संशयमापन्नो तपस्ते
प्रेमुदास एव द्वादशवर्षं पुनस्तत्र विष्णुध्यानपरायणः तस्मिंश्च समये विष्णुः प्रादु
र्भूतो हरिः स्वयं प्रसूतोऽस्मिन् वरूहिना देयं विद्यते तव २० ब्रह्म उवाच युक्तमेतत् महा
राज दत्ता हं शंभुना च तं तदुक्तं चक्रे तमेव जगती भूतप्रदृश्यते २१ प्राणभक्तो भवानद्यभ
त्वाच्चैत न्यमावह इत्युक्ते च तदा तेन शंभो राज्ञापरायणः २२ अनंतरूपमास्थाय प्र
विवेश हरिः स्वयं सहस्रशीर्षा पुरुषः सहस्राक्षः सहस्रपात् स भूमि सर्वतः दृष्ट्वा तदं
डं व्याप्तवानिति २५ इति श्रीशिवपुराणे प्रोक्ता सृष्टिनाम पंचमोऽध्यायः ५ सप्त उवाच
श्रूयतां सृष्टयः श्रेष्ठाः कथा पापप्रणाशिनी प्रविष्टे विष्णुना तस्मिन् ब्रह्माण्डे संसृते
त नवै १ सचैतमभूत् सृष्टं चतुर्विंशतिं संज्ञकं पातालादि सप्तारभ्य सत्यलोका वधि स्वयं
२ राजते स्म हरिस्तत्र वैराजः पुरुषः प्रभुः सत्यं पदमुपाश्रित्य स्थितो सौ पुरुषोत्तमः
३ तपो लोकं समास्थाय ब्रह्मातिष्ठ तूपो धनः प्रत्येषु सर्वलोकेषु यथा योग्यमवस्थिति
४ ततश्च मानसः पुत्रा निर्मिता ब्रह्माणपुरा ते चोद्धरेत सः सर्वं पश्चाद न्याय्य नृणां प्रभुः

in Saptama Kokuvo C

या २६ यावच्चवृहत्तमण्युः शतवर्षमुदाहृतं चतुर्गुणसहस्राणं समहं दिनमुच्यते २७
रात्रिश्च तावती तस्य मानमंतक्रमेणैतु तावच्छ्रेष्ठकार्यवैकर्तयविविधगुणैः गुणेषु
च भवान्मयेष्टासतत्वात्पुरुषोत्तमः २८ इत्येतद्वचनं सर्वतयेत्यमिति वैपुनैः उवाच परम
प्रीतः शंकरं प्रियकाश्याया २९ कस्तुवाच शंकरं श्रूयतामंतत्कृपासिंघाजगत्पते सर्व
चेतत्करिष्यामि भवदाता पश्याणः ३० प्रमथ्येयं सदा च भविष्यति न चान्यथा भवता
सर्वतामर्थ्यलब्धं चैव पुराणया ३१ तूणमात्रमपि तेभ्यः परमात्मनः चेतसा दूरं शिव
तो नैवापगधतुकस्तचन ३२ प्रमथकाश्यायानित्यंतवानंदकरिष्यति तस्य वै निरया
वासप्रयथे निरये ध्रुवं ३३ तद्रक्तो यो भवेन्नित्यं प्रदुक्तः समुदाहृतः एव यो वै विजा
नाति तस्य मुक्तिर्न दुर्लभा ३४ महिमानं मदीयं च सदा सर्व ईशं भव कदाचिदप्यप्यन
श्रज्जायते क्षयतामिति ३५ ततः शंभुस्तदीयं हि श्रुत्वा वचनमुत्तमं उवाच विष्णवे वि
प्राः क्षंतव्यागणना तव ३६ इत्युक्तं तर्ह्येष्टांभुः सर्वकल्पाणकारकः अंतर्हिते तदा देवे
नेष्टाण्यहरेस्तदा ३७ प्राणं दत्तं संज्ञितं चान्यथा न यथा यथा न यथा च तत्तदा विज्ञेयं

त्यत्रिवर्णीतो वा स चतुर्थी ध्यायः ४ स्वयं कृत्स्नः स्तत्कृतं कृतं गतिगोताः शु
ताश्रभा श्रुताय स्यात्प्रभावेन दुःखनाशो भवेदिह १ तदंतरं चतुर्गुणं महात्म्यं शि
वस्य च श्रेष्ठैव प्रकारं तु कथयंतं विशेषतः २ स्तुतुवाच सम्यक् श्रेष्ठं भवद्विभक्तं ज्ञानं
तदनंतरं कथयिष्यामि संक्षेपात्पुनश्च पूर्वमुत्तमया ३ अंतर्हिते तदा देवेशि वरुपे
सनातने ब्रह्मण्यविष्णुना रूपं हंसवाराहयोस्तदा ४ संस्तुतं च तत्तत्ताभ्यां यत्कृतं श्रूय
तामिति स्वयं कृत्स्नः अस्माकं संशयस्ता वन्ननाशयितुमर्हसि हंसवाराहयो रूपं
ताभ्यां चैव धृतं कथं अन्यद्विहायेव किमत्र कारणं वद ५ इत्येतद्वचनं श्रुत्वा स्तुतः
पौराणिको ब्रवीत् गगने हंसरूपस्य गतिर्भवति निश्चला ६ हंसस्य च विवेको स्तिज
लदुग्धविभागयोः प्राज्ञानजानयोस्तत्तद्विवेकाय हंसकः ७ विवेको नैव लब्धश्च
त्यते हंसो यत्नीयत शशिप्रभतकाश्रवैक्यं ज्ञानं प्रज्ञाये ८ जगत्सर्वं रूपं कल्प्या
र्थं च प्रकल्पितं यदि न हि समारभ्य रूपं वधतवान् हरिः ९ तदिदं प्रतिकल्प्योयं कल्प्या
वाराहसंज्ञकः पदी धावा यथा जाता ताभ्य रूपतया धृतं नैवात्र विस्मयः कार्यो हंसवा
राह रूपके प्रसूतं श्रूयतां पुत्रवर्गैव विवृतं वयसि १० ज्ञानं ते निश्चलेति गोनिगुणे ग

48

[illegible]

मीश्वर १६ हरिश्वाच उं एका दशायै दवायै विवायै वैरमात्मने ३ कारायै दिव्याय
विद्यारूपाय वै नमः १७ तृतीयाय न काराय शिवाय परमात्मने हिरण्यवाहवे तु
भ्यं नमस्ते हे महेतसे १८ कर्मादिने नमस्तुभ्यं नागां गंभिराण्य च जलो यजलजा
प्राय नमस्तौ जलयापिने १९ चितये चितिरूपाय स्मृतिरूपाय ते नमः ज्ञानाय ता
न गम्याय नमस्तौ परमात्मने २० दयां कथय सर्वाय कर्तृहर्तृनमो नमः शिवाय
शिवरूपाय न्यापिने वाभ न्यापिने २१ शाश्वताय वरिष्ठाय वारिगम्याय योगिने स्थि
ताय पयसाम्भ्यं श्राव्यो बलवर्चसे २२ आत्मने रूपे तुभ्यं स्वाभिने विष्णवे नमः
उं काराय नमस्तुभ्यं सर्वज्ञाय नमो नमः २३ विरामे जितं तु त्वावृत्तं हि तो
हरिः इदं स्तोत्रं परंपुराणं सर्वपापप्रणाशनं २४ यः पठेच्छृणुयाद्वा पि श्रावये
द्वादि जौत्तमान् स याति ब्रह्मणे लोके पापकर्मरतो यि स न कल्याणं वर्द्धते तस्य
शुक्लपद्मे यथा शशी २५ सर्वपापविशुद्धार्थं विष्णुना परिभाषितं स्तुतुं वाचं प्रथो
वाचमहादेवः प्रीतो हं सुरसत्तमो पश्यतां प्रामहादेवं भयं तर्ह्यमुच्यते २६ यः

नः सर्वविद्यानां श्रुतिरेखा सनातनी हरा ह्यस्वयं विष्णुः हारिश्वाच महात्पुनः १ पुरु
तः श्वासरूपेण प्रासवा निगमं तदा स्वेयं तो नमदा तस्मै रहस्यं परमात्मने ४ परमा
त्मा पुनर्महोदत वाक् रूपयामुने संप्राप्य निगमं देवः पप्रध पुनरेव ते ५ कथंचन तु
भ्यं देवमया ध्येयः कथं विभो किं ध्यानं च प्रकृतं च शंकरं च कथं व्रजेत् ६ एतस्मि
र्वै महा राजकृपां कृत्वा ममोपरि कथनीयं प्रयत्नं न शक्यतां पापहारकं ७ इत्येतद्
च न श्रुत्वा प्रसन्नो भगवान् कुरुः उवाच हरये तत्र शृणु स्वावाहितो हरे ८ इदं लिंगं सदा
पूज्यं ध्यानं चैतादृशं मम इदानीं दृश्यते यद्दत्तया कार्यं त्वया सदा ९ पूजितो लिं
गरूपे स्मिन् प्रसन्नो विविधं फलं दास्यामि सर्वलोकेभ्यो ममोधिष्ठान्यनेकशः १०
११ यदा दुःखं भवेत्तत्र पूजिते दुःखं नाशनं इति दत्त्वा हरस्तस्मै वरान न्या ननेकशः
१२ उवाच वचनं देवि विष्णवे प्रभविष्णवे प्रयत्नमास्तथा कर्ता सृष्टेः कार्यं निरस्त
१३ पालय त्वं सदा देवमद्रक्षि परमाकुरु इत्युक्त्वा पुनस्तस्मै पूजाविधिं मया कथितुं
१४ येनैव पूजितः शम्भुः फलं यद्दृश्यनेकशः तदत्राहं करिष्यामि सर्वपापहरं परं
१५ ततः सर्वप्रयदेवं विश्वरूपं महेश्वरं अनंतं निष्कलं देवं सगुणं सामरूपिणं
१६ सर्गस्थितं लयानां हि कर्तारं परमेश्वरं तुष्टा वपुन रिष्टाभिर्वीरिभिर्वरद

के

श्रीभगवानुवाच भवदुक्तं करिष्यामि नियताः सर्व एव हि किंचिद्विज्ञाप्य मत्तेव तत्त्वं कर्तुं
मिहाहंति ३२ ततो वचनमारब्धं शंकरेण परं शुभं यदभीष्टतमं तन्मया दास्यामि हितकारि
मया ४ विष्णुः मया सहोवाच शंकरं लोकशंकरं श्रीभगवानुवाच देवदेवनमस्तु
भ्यो देहितं त्वं नमोस्तुते ४१ अथ संख्यं तथा पूज्यं वक्तुं महंति सुव्रत यत्कृत्वा सर्वसा
मार्थं भविष्यति न संशयः इत्युक्तं शंकरस्तस्मै देवेतादात्म्यं केशिवं ४४ प्रणवात् परं
तत्त्वं लब्धवान् परमात्मनः हरिस्तत्र परं तत्त्वं ज्ञात्वा रूपमपश्यत् ४५ तदुपायं प्रव
क्ष्यामि मंत्रं तत्तं शुभं त्रया प्रणम्य भगवान्विष्णुः पुनश्चापश्यद्दंतः ४६ ओंकारप्र
भवं मंत्रं कलापंचकं संयुतं ओं च तत्त्वमसीत्युक्तं महावाक्यं हरस्य च ४७ शुद्धस्फटिक
संकाशं मंत्रं रूपमनुत्तमं मेधाकारमभद्रयः सर्वकार्यसाधकं ४८ पुनर्मंत्रं
तथा न्यक्षगायत्री लक्षणं महत् चतुर्विंशति वर्णं चतुर्वर्गफलप्रदं ४९ पुनः स
त्युजयं मंत्रं पंचाक्षरमतः परं चिंतामणिं तथा मंत्रं दक्षिणं मूर्तिं संज्ञकं ५० पंच
मंत्रं तथा लब्धवान् जगत्पभगवाकृतिः इति श्रीशिवपुराणे तृतीये अध्याये ३ श्री ज

वा मंत्रं कपोलं सकारं लृलृनासा पुटे कुंभे २४ एकारं मुष्टं मूढं तु एकारं मूढं विभोः ओंकारं
चतुर्धाकारं दंतपंक्तिद्वयं क्रमात् २५ अंशप्रतालुनीतस्य देवदेवस्य धीमतः कादिपंचाक्ष
राण्यपंचहस्ता मूढदक्षिणा २६ चादिपंचाक्षराण्यपंचहस्तास्तु वामतः टादिपंचाक्षर
पादौ तादिपंचाक्षरं तथा २७ प्रकारं मुदरं तस्य फकारं पार्श्वं मुख्यं वकारं वामपार्श्वं तु म
कारं स्कंध उच्यते २८ प्रकारं हृदयं शंभोः महादेवस्य योगिनः यकारादिसकारांतं विभो
वैसं प्रधातवः २९ हकारं नाभिरुपंहितकारं ३० उच्यते एवं शक्यं यं रूपमगुणस्य गुण
त्मनः ३१ तदृष्ट्वा तु मया साहं भगवंतं महेश्वरं प्रार्थयंतौ पुनस्तं वैकुण्ठाकारं त्रिविधं विभो
३२ इत्येवं वचनं श्रुत्वा प्रसन्नः शंकरस्तदा उवाच वचनं तत्र प्रसन्नो भगवान्नाहं ३३ त
दीयंतं ह्यस्तज्जुत्वा विष्णुर्मया सह उवाच यदि देवेश प्रसन्नो भगवान्निहं ३४ आवयोः किं
चकार्यं वै यदि धृतिस्तथा कुरु इत्येतच्च वचनं श्रुत्वा शंभुर्वाक्यमप्याब्रवीत् ३५ सृष्टिकर्ता भ
वेच्छता सृष्टेः प्रपालको हरिः मदीयं श्रुत्वा पञ्चशः भविष्यति मंत्रं गीतात् ३५ इयं या लमा मति
प्रकृतिर्देवी नाशय एवमाश्रिता तस्या एवापराशक्तिः ब्रह्मणं संभविष्यति ३६ अ
न्याशक्तिः पुनस्तत्र प्रकृतेः संभविष्यति त्रयो देवास्तथा प्रोक्ता शक्तयः परमाः शुभाः ३७
सृष्टिकार्यं तु संभय कुर्वते ते ममाज्ञया इत्येवंतु वचः श्रुत्वा विष्णुवाक्यमप्याब्रवीत् ३८
समाश्रयिष्यति विष्णुं लक्ष्मीं कुरु वेणुका सदा ॥ तथा च भरती नाम्ना वेत्ता रं च प्रविष्यति ॥ पुनश्च
को ली नाम्ना च मंदं प्रापयिष्यति २

१५६

ततः मकारं मध्यतश्चैव नादांतं तस्यो मिति ११ सूर्यमंडलवदृष्टवर्णं प्राप्य तु दक्षिणे ३
तरे पावकप्रख्यमुकारश्चैव मत्तम १२ शीतो मंडलप्रख्यं प्रकारं तस्य मध्यतः त
स्यापरितदापश्यत्स्फुटिकप्रभवं प्रभुं १३ तुरीयातीतममृतं निरूपं निरूपस्रवं
निर्द्वंद्वं केवलं तत्तत्वात्माभ्यंतरवर्जितं १४ प्रादिमध्यांतरहितमानं दस्यपिकारं स
त्यमानं दममृतं परं ब्रह्मपरायणं १५ एकाक्षरान्मकारश्चैव भगवान्नीललोहितः
सर्गकर्ता लुकारश्चैव प्रकारश्चैव स्तुपालकः १६ मकारश्चैव स्तुयो नित्यमनुग्रहक
रो भवः ग्रहमेव हरिः ब्रह्मनिष्पया विष्टमानसौ १७ एतस्मिन्नंतरे न्यत्र रूपमद्भुत
सुंदरं पंचवक्त्रं दशभुजं कर्पूरगौरवं मुने १८ नानाकांतिसमायुक्तं नानाभक्षणं
युतं महोदरं महावीर्यं महापुरुषलक्षणं १९ तदृष्ट्या परमं रूपं निर्मिता स्वयमेव हि
ततो विज्ञाय देवेशं यथा वक्ष्यति संमितैः मंत्रैर्महेश्वरं देवं तुष्टावसु महोदयं प्राव
योस्तं संतुष्टो लिङ्गे स्मिन् जगतः प्रभुः २१ दिव्यं शब्दमयं रूपमास्याय प्रहसन् स्थितः
२२ इति केदारसंज्ञकं प्रथमं त्रयोदशमं चतुर्दशमं पञ्चदशमं

तत्कं ४९ ज्ञातं नमजं विष्णुविरच्य विष्णुसंभवः विष्णोर्नाम विष्णोर्नाम विष्णोर्नाम विष्णोर्नाम
द्वयं ५० किमर्थं भाषसे मोहाद्वक्तुं महं सिसत्वरं सोपि नामाह जगतां कर्त्ता त्वमिति
लोक्य ५१ भतीहर्ता भवानंगादवतीर्णं मर्मव्यापात् विस्मृतो सिजगन्नाथं नाशय
रामनामयं ५२ पुरुषं परमात्मानमात्मानं जगत्प्रभुं विष्णुमच्युतं श्रीशानं विश्व
स्य प्रभवोद्भवं ५३ तन्पराधो नास्ति त्रममप्राया कुरुं त्विदं इति श्रुत्वा वचस्तस्य ब्रह्मा
क्रोधान्वितस्तदा ५४ कोवात्वमिति संभर्त्य कश्चित्कर्त्ता भवेत्तुव प्रायया मोहितः प्राह
पुंड्रवक्त्रं सुदारुणं ५५ विवादसमनार्थं च प्रबोधार्थं ह्येव यो रपि ज्वाला माला सहस्राक्षं
कालानलवयोपमं ५६ क्षयवद्विनिर्मुक्तमादिप्राध्यातवर्जितं प्रनोयस्यम निर्दि
ष्टमव्यक्तं विश्वसंभवं ५७ भवान्कुरु प्रयत्नेन गंतुं महं सिसत्वरं हंसरूपत्वं यो धार्य
वा शहं चमपापुनः ५८ एवं व्याहृत्य विष्णोर्नाम स्वरूपमकरोत्तदा हंसश्चाहं तदा जातो हं
दरः पदसंयुतः ५९ तदा प्रभृतिमाप्राहः हंसं हंसं विमिश्रितं हंसं हंसं तियो बुधास्तौ हं
तो यथैव विव्यति ६० सुमेतोऽथ नलप्रख्यः विभूतिः पदसंयुतः मनो निलजवो भूत्वा त
प्राह गतः पुरः ६१ मध्यायणेपि विष्णोर्नाम सुमेतोऽथ भवत्तदा दशयोजनविस्तीर्णं
माय तं शतयोजनं ६२ मेरुपर्वततटां त्रीण्यनखाग्रदंष्ट्रिणं कालादित्यसमाख्या

तस्य ज्वालासहस्रेण मोहितो भगवान्हरिः मोहितं प्राह मामज किमर्थं स्पृष्टसे पुनः १५७ प्रागतो वतु तीव्रो दिव्यं
यतो युद्धमावधोः १ कुरु एवात्र संभृतः परीक्षावो ग्नि संभवः १५८ बायुवेगसमो ह्वाजकोद्भवो विश्वसंभवो ह्वा

५६

तं दीर्घघोषं महास्वरं ६३ कृत्वा पादं विचित्रांगं जैत्रं हृत्मानो जवं कर्माहं रूपमास्यात्
गतवान् तदधोजवात् ६४ एवं वर्धं सहस्रं तु चरन् विष्णुरधोगतः तदा प्रभृतिवत्
पुष्पे तवाशुह कल्पकः ६५ इति श्रीशिवपुराणे द्वितीयोऽध्यायः २ सप्त उवाच तदनेन
रं च यज्ञानं श्रूयतां सवि सत्तमाः भ्रान्तं च वहधा कालं विष्णुना प्रभुविष्णुना १ नापश्य
दल्पमप्यस्य मूलं लिङ्गस्य प्रकरः तावत्कालं गते सूर्द्धं महमप्यरिसदन २ सत्वरं सर्वं य
त्तेन तस्मात्तनुमिधया श्रान्तान् दृष्ट्वा तस्यान्तमहं कालादधोगतः ३ तथैव भगवन् विष्णु
ः श्रान्तस्त्वत्तविलचनः समागतो मया सा ई प्रणिपत्य भवं मुहुः ४ प्राययामाहि
तः शोभोः तस्मात्संविज्जमानसः प्रणपत्य मया सार्धं संस्मर किमिदं त्विति ५ अग्निर्देहं
वि चतद्रूपं नाम कर्मवर्जितं अलिङ्गं लिङ्गतां जातं ध्यानमार्गेण यो चरं ६ स्वस्थचितं तदा क
त्वानमस्कारपशयणे जानीयादनेन तद्वप्ये सिसोसिनमोस्तुते ७ एवमवदत्तयातं न
नस्कारं प्रकुर्वतोः तदा समभवत्तजमानं दशकलक्षणं ८ उमिति च मुनिश्चेष्टसुखं क्लृप्तं
तलक्षणं किमिदं त्वितिलं चित्यसोपातिष्ठ महास्वनः ९ यस्माच्छब्दसमुद्भूतस्तस्मै तुभ्यं
नमोस्तुते लिङ्गस्य पञ्चिमे भागे तदा पश्यात्सनातनं १० आद्यं वर्णमनां च तदा ज्ञेयं

जाः वदरीफलमात्राचस्यादेमरवि सत्तमाः ४० तथापि फलदालोके सुरसौभाग्यवर्द्धनी
आमलसदृशी वा स्यात्सर्वीरिष्टविनाशिनी ४१ गुजाया सदृशी वा स्यात्सर्वीर्यफलसाधिनी
यथा पयालयुः स्यादेतथा तथापि प्रदा ४२ एकैकतः फलं प्रोक्तं दशांशै रधिकं बुधैः यथा
च दृश्यते लोके रुद्राक्षफलसामुभा ४३ तथा न दृश्यते न्याचमालिका अरवि सत्तमाः रुद्राक्षधार
णं प्रोक्ते पापनाशनहेतवे तस्माच्च धारणीया वै सर्वीर्यसाधिनी ध्रुवं ४५ यस्यागे नैव रुद्रा
क्षजाप्यं वा कुरुते न च तदंगेन स्युः शोभ्यतेः दृष्ट्वा दूरतरो बुजेत् ४६ रुद्रभक्तैर्विशोषेण धा
राणीया मुभाय वै यश्च ब्रुवन् भवेत्तैव धारयेद्भक्तिमासदा ४७ सर्वेष्वपि च जीवेषु दृश्यते वि
विधं विरः रुद्राक्षबीजके स्पृष्ट्वा दृश्यते मुक्तिरुक्तमा ४८ अस्यानिवापि दृश्यते फलानि अ
रवि सत्तमाः तदहं कथयाम्यधधारका नो हिताय वै ४९ रुद्राक्षमालिनं दृष्ट्वा भूतप्रेतापि शाच
काः शकिनी शकिनी चैव ये चाप्येद्रोहकारकाः ५० अतिमं चैव यत्किंचिदभिचारादिकं च
यत् तत्सर्वं दूरतो याति दृष्ट्वा क्षांतिकविग्रहं ५१ न पापं जायते तस्य संगोदिकं मथोपियत्
रुद्राक्षमालिकां दृष्ट्वा शिवो विष्णुः प्रसादति ५२ चिह्नं रेतैः शुभाज्ञेया प्रेक्षा विद्मि मुनीश्वराः

एकमुखी च यास्या है प्रीति पूर्व जेदिह हि मुखी चतदा जेया धरेको नैव दस्यते जिमुखी च
तदास्या है शस्त्रातादि नहि ५२ चतुर्मुखी तदा जेया वै राश्या धो भवतिह जेलेन मु
खी नाना साधुनेन तमेदिह ५३ पंचमुखी च या प्रोक्ता सर्वानर्थ निवर्तिनी जेलेनिम
जलि सा च स विना मुम साहिनी ५४ एवं जाला फल सम्यक् ध्याया धर्म विवर्द्धये एतत्सर्व
मालिकाया शिवस्या विप्रिये भवेत् ५५ इति श्रीशिवपुराणे रुद्राक्षधारणे नाम सप्त
मंजि शतमोऽध्यायः ३२ अथ यजुः सप्त गुणैः स्वया सतलोकानोहित काप्यया पु
नश्च कथितं येन धिः वमाहात्म्य मुत्तमं १ अथ तस्मिन् मुखे भोजान्न तप्ताः स्मवये प्रभो
पृथिव्या यानि लिङ्गानि तां येतां ये भवतिहि २ अन्यत्र वस्य लेयानि प्रसिद्धानि य
था प्रभो यत्र यत्र भवेत्सिंहा तत्र सर्व निवेदिता ३ इति श्रुत्वा वचस्तेषां स्मृतो वचनमब्रवीत्
स्वतः उवाच यत्पठेहि मां श्रेष्ठः लिङ्गानि कथयाधुना ४ सर्वेषां चैव लिङ्गानां संख्या च
लिङ्गानां सर्वलिङ्गानां संख्याः सर्वलिङ्गानां संख्याः ५ लिङ्गानां संख्याः सर्वलिङ्गानां संख्याः

यः श्रुत्वा सफल जन्म भविष्यति न संशयः १ पूर्वदत्तस्य रुद्रस्य स्फुटं जातमहात्मनाः
ततोऽपराः सयं यत्कृतं तदा मे वसति धीः २ अनाहूय तदा रुद्रं पूर्वमभिसमन्वितः ततो
एवं सतो जाला पित्रा जाकारिता यदा ३ तदा गता पुनस्तत्र नाहता पिपितुर्गृहं प्रा
प्यावत्तनुमातमं रुद्रागमयाकरोत् ४ यत्र ध्वंसेतदा जाते देवलोके यजीवते रुद्र
स्थानं यत्र सतत्रा रम्यं प्रादिवैरुते ५ रुद्रं रुद्रं कथं लोके सुखं भवति सत्तमाः पश्चाद् रुद्रः
प्रसन्नो भूद्वाना सयं जादयि ६ पूर्ववत्कृतं तेन कृपालुत्वा महात्मना रुद्रश्च पूजित
स्तत्र देवैर्देववरसदा ७ सती देहसमुत्पन्ना ज्वाला लोकभयावहा पतिता पर्वते
यत्र पूजिता सुखदायिनी ८ ज्वाला मुखीति सा प्रोक्ता सर्वकामफलप्रदा इदानीं
पूज्यते लोकेः सर्वकामफलदायि ९ सा देवी शैलराजस्य पत्नी मेनेति विप्रुता पि
तृणां प्राजसीकन्या तस्या जन्ममादधे १० ततश्च पार्वती नाम प्रसिद्धमभवत्तदा
पुनः सा शिवमाराधयन्ती रंसमुपश्रिता ११ भजतां सर्वलोकानां फलं यथैत्यनेक
शः एतत्सर्वं ममाख्यातं यत्पठेहं पुरातनं १२ यः श्रुत्वा सर्वपापेभ्यो मुच्यते नात्र सं
शयः इति श्रुत्वा वचस्य नैमिषा एष वासिनः १३ प्रपद्यः स्वयं श्रेष्ठः कथा पाप

प्रशशिनी नमयकुचः सतसतममभागकयापापप्रशशिनी शुक्लानुतमुखादेवनतसा
समवयंप्रभो १५ पुनः कथयतत्सर्वशिवस्याराधनंक्रमं पश्ययश्चविधिः प्रोक्तोयैनेसाधि
तः शिवः १६ प्रसन्नेन शिवेनैव कस्मैदत्तफलं तु यत् पावत्याश्चतपश्चैव विवाहश्च तथा
नय १७ त्रिपुरस्य वधश्चैव ज्योतिर्लिंगसमुद्भवः ज्योतिर्लिंगाजिकतिधा किं तेसादरीनेफ
ले १८ ब्राह्मणेः क्षत्रियैर्वैश्यैः शूद्रैर्वा शंभुपूजनं कथं कार्यं तथा ब्रूहि यथा व्यासमुखा
श्रुते १९ तच्छ्रुत्वा वचनं ते मा वचनं श्रुति संमतं उवाच सकलं तत्र प्रहस्य नुक्रमेण तु
२० सत उवाच सप्रकृष्टं भवद्वि श्रुय इह स्य मुनीश्वराः तदहं कथयाम्यद्य यथा बुद्धि
यथा श्रुते २१ भवद्विः पृथु ते यद्वत्तथा व्यासेन वैपुरा पृथु सनत्कुमाराय तद्वत्तथुपम
न्युना २२ ततो व्यासेन वैपुशिवपूजादिकं च यत् मह्यं च पाठितं तेन लोकानां हितका
यथा २३ यच्छ्रुते चैव कस्मिन्त्युपमया महात्मनः तदहं कथयाम्यद्य श्रुयतां सखिसत्तमाः
२४ वक्ष्यामि श्रुत्वा संक्षेपाद्विज्ञा च न विधिं क्रमं वक्तुं वर्षशतेनापि न शक्यं विस्तरेण तु
२५ एवं शक्यं कथं च सुरैर्व्यासु सनातनं पूजयेत् परया भक्त्या सर्वकामवरा प्रये २६
इति केदारखंडः खंडश्चक्रे शंभुसंभवं पापं चतुर्विधं तावद्यैर्वा च यते शिवं १७ संप्रजिते

सत ५

समं प्राप्नोति यत्र प्रमले इति २४ तदंगाञ्जलधारा हि संजाता विविधा मुने ताभिर्व्यासं
चमकलवृक्षरूपमभज्जले २५ अनंतं तस्य भवत्तच्च स्य र्शनात्पापनाशने तदा प्रा
तश्च पुरुषस्तथा महजले स्नयं २६ सुधापय परमः प्रीतः बहुकालं तया सह नाश
य एतदनाम जातं तस्य महात्मनः २७ प्रकृतेः प्रमहानासीन्महत्तमगुण स्वयः
अहंकारस्ततो जातस्तन्मात्रकापराः २८ पंचभूतानि तोषा सन्ज्ञानविज्ञानका
न्यतः तत्त्वानामिति संख्या न मुक्तं ते सखिसत्तम २९ जगत्सकंचतस्रं प्रकृतेषु
ह्रस्वविना ताभ्यामेकीकृतं तच्च चतुर्विंशति संज्ञिकं ३० तद्गुह्यं त्वं च मु
खरूपिणि सुतेनाशयणे देवेनाभौ पंकजमुत्तमं ३१ अनंतपत्रिकायुक्तं कर्णिका दि
समन्वितं अनंतयोजनायामसंलक्ष्यं यस्य युतं ३२ कोटिस्तथैव प्रतीका शंसुदरं त
त्संयुतं तस्मात्पद्मासने जज्ञे पुत्रो हं हं मगर्भकः ३३ तन्मायामोहितं आहं नाविदं
कमलं विना कोहं वा कुतः प्रायातः किं कार्यं तु मदीयकं ३४ कस्य पुत्रो हं मुत्पन्नः केने
वं निर्मितो ह्यहं इति सत्राय मापन्नं बुद्धिर्मां समपद्यत ३५ किमर्थं मोहमाया मिपुत्रने
कमलस्थले मलं तो वपि सा तत्र भविष्यति न संशयः ३६ इति बुद्धिं समाख्यायकं म

रं
न
स
न

का
प
त्र
ल

पुत्रीं विवाहप्रवाच्य रूपके शस्त्रे विधेयमायेनासागरे विधि पाप्यहं ४२ स्त्रीयं वा यशसं
वैत्यया विवाहप्रवाच्य किपुनः नवसंजाप्यलंकारं सहायानभास्तथा ५० वाहनं नमो भवास्तथा
नवयोमधनंतथा नवविभनवा विद्यादृश्यते शक मेवयत् ५१ किं विलोक्य मया पुत्री दी
यते किं करोम्यहं एतस्मिन् समये विलुः समागत्या ब्रवीदिदं ५२ पितरणां त्वमुभापुत्री
माननी गुणसयुता पत्नी हि मवतः सा तादृशमणः कुलसमुद्रका ५३ सहाया श्रेष्ठशालोके
धन्याः सि किं वदाम्यहं धर्मस्या शिभनासिक च धर्मं प्रहस्यसि ५४ देवैश्च मयि मि
श्रेष्ठवृत्त एवातया मया विरुद्धं कथ्यते किं च त्वया मुभतरं नुकि ५५ शिवस्त्वचनजा
नासि निर्गुणः सगुणो मयि भूत तेनेव निर्मिता देवी प्रकृतिर्मूलकारणं ५६ तत्पार्श्वे च
तथा तेन निर्मितं पुरुषोत्तमं ताभ्यां चाहंतथा प्रह्लाततमगुणरूपतः ५७ अवतीर्णः स्वयं
शंभुः लोकानाहितकाभ्यथा ततो वेदास्ततो देवा यत्किंचिदृश्यते जगत् ५८ स्याद्वरं ज
गमय च तत्सर्वं शक्यं ददाम् तदुपवर्त्य ते केन ज्ञायते केन वा पुनः ५९ मयानव्रह्मणा
मेव व्याप्य व्यापक एव च जगत्समाभरते न च लब्धः ह्यमेन वर्णिते कथं ६० सत्यः ज्ञानमय

३६
कृतो
च सागरे स्वाभिर्दिश्रात्वे च सुखी भव ३६ न देया च शिवे पुत्री निश्चितं मेव च पुनः यदि
दास्यसित्वं पुत्रीत्युत्ताप्ये तत्कलेवरं ३७ इत्युक्ते च तपातत्र पार्वती स्वयं प्रागता प्रातस्ते
विपरीता वैवृद्धिः ३८ कथा प्रागता ३८ धर्माचलं विना त्वं कथं धर्मं प्रहास्यति अयं च
परमस्मात्तात्सर्वं यो निराच्यते ३९ शंभुश्च शंकरश्चैव देवानां प्रभुरीश्वरः अधिष्ठानं
तथा कर्ता पालकश्च सनातनः ४० यद्ग्रे देवताः सर्वाः आयाता किं करीकृताः ततः मुभत
रः को नु वदस्व हितकारणं ४१ अतिष्ठत्वे प्रयत्नेन जीवितं सफलं कुरु देहि दानं शिवायैव त्वा
कं प्रमं सार्थं कुरु ४२ त्वज्जडः स्वपरं तापं हित्वा सुखमवाप्नुहि यदि न दास्यसित्वं च न वरेण्यं तथो
तमं ४३ सिंहमार्गं कथं लभ्ये कं गालः पाशरः शुभे मनसा वचसा देविकर्मणा वाहनः
स्वयं ४४ वतो वतो वतश्चैव यदि धृतिस्तथा कुरु उभावचनमाकर्ण्य गृहीत्वा तत्कलेवरं ४५ मु
ष्टिभिः कूर्परे चैव दंतान् धृष्यती तथा ताड्यामास सा पुत्री विकला इव सा तदा ४६ ये चाम्ये
मस्य ये चैव नारदाद्याश्च ये पुनः तद्गुस्ताता परिधाय नीत्वा दूरतरं स्थिताः ४७ तां च तथा
विधादृष्ट्वा भर्ता यामास वै तदा किमेनां च करिष्यामि दुष्प्राग्रहवतीं भ्रवं ४८ गरददाप्रिता

५
१५

१५ प्रेयसा ममनुर्वीहः पीतांबरधरः श्रीवल्लवदाः लक्ष्मीशः शरवादिलेख
लेः पुतः २० मुकटादिभूषितैर्युक्तः सिद्धैकसमन्वितः कोटिकंदर्पलावाप्यप्र
सन्नमुखपंकजः २१ राजीवलोचनः शतनिजभक्तसमन्वितः पक्षीप्रवाहनः श्री
मानपमेय पराक्रमः २२ तद्व्याचकितोत्थासीद्व्याहं यत्पयंगतः सोयं शिर्वेभ हक्
वेत्तात्तात्वेति तानारोमवेत् २३ प्रतोधिको भवेत्सो वै वर्णितुं नैव शक्यते ताव
च अय यो याता भूयाद्याश्च मुनीश्वराः २४ गंगादिसर्वतीर्थेषु शिवाशारखा
समन्विताः ज्ञायंते कल्पवृक्षाश्च गन्धतः कामपूरकाः २५ सुरभादिपदैर्युक्तास्ते
जलांशरायः परे गृह्यते स्ते परं ब्रह्म नूचीना सुखावहाः २६ तन्मध्ये वैवर्गा गी
संयुता सोयं भविष्यति तावद्बुद्धः समायातः नारदस्तमुवाच २७ प्रयं वै शंकरः जरे
साक्षात्पश्यतां सुदृष्टिस्तथा हर्षतासा तत्तत्र ददर्श शंकरं मुदा २८ मुं गुल्या व मे
समायाताः स नारदस्तमुवाच २९ तत्र ददर्श शंकरं मुदा २८ मुं गुल्या व मे
निवृत्ता कथं ३० नावदय समायाता भूतयेन विष्णु चक्राः वक्रवर्त्तमानाः तं स

वान्यथा मुक्तौ रजतं ज्ञाने ध्यायन् पश्यति कश्चन ४ विवेके च स मुपवे मुक्तिरेव न सं
शयः तथैवाज्ञानजा दुःखः शिवादन्यगया भवेत् ५ एवं च ज्ञानदृष्टीना शिवः शिव
शिवस्तथा प्रबुद्धिर्दर्शनं देवि प्रपतां च वदाम्यहं ६ यथा च नटकः कश्चिद्विधांतरस
ग्रीहया गृह्यति विविधं वेद्यं वस्तुत्वेन नट एव च ७ अज्ञात्तुण्ण मनो ह्यवप्रतार्य धनमा
हरेत् ज्ञाता विहसि सति तत्र नटे नैव हतं धनं तथैव ज्ञानवादे विशिवादन्यं न पश्यति
अज्ञाने विविधं रूपं पश्यतीति सुनिश्चितं देही वस्त्रान्यनेकानि दधाति विविधे हि या
८ वस्त्राणि विविधानि ह धारकस्त्वेक एव सः तथैव रूपसंयोगाद्विधिं च यथा भवेत्
९ वस्तुतो बंधनं नास्ति हकाररहिते शिवे यावदहं प्रजायेत तावदेव बंधनं दृढं ११ नि
वृत्ते चाप्यहंकारे कर्ता शिव उदाहृतः पथा च स्फुटिकं चैव संयोगाद्विधो भवत् १२ त
था प्रकृतिसंयोगाद्धिवस्यानेकतामता तथा विवेकता तस्याः गृहानेतो च नो शिवे १३
प्रकृतेः प्रपञ्चवत् यत्तद्धिवमुदाहृतं स एव गुणरूपेण स्यवतीर्णहरः स्वयं १४ तस्या
तत्त्वं न जानीमो न जानीमो वयं प्रभो तस्मात्त्वहि भवत्यसि दुःखं मुच शिवस्य च १५ तस्या
मेने गृहकारा उचिते शिवे ३

३६

शिव इति च विख्यातं दर्शनं लभ्यते शिवं नेत्राणि सफलायाः सन्निहिमवत्पुत्रवासिना ३६ वा-
वैपश्यत्यदो रुपं तस्यैव सार्थकं भवेत् तस्यैव सफलं जन्मतस्यैव सफलाः क्रियाः ४० येन ह्यः
शिवः साक्षात् सर्वं प्राप्नुयात् प्राणः पार्वत्या साधितं सर्वः शिवा प्रोक्तं यः कृतं ४१ धर्मयुक्त
न कर्तव्यं शिवं प्राप्य पतिः सदा श्री एयि व्यतिस्तानित्य मर्चिय सुखे हेतुके ४२ यो देव युगल
वृत्त्या सगायाः तस्यो भवेत् तदा न सकलौघस्य म्र मो विफलता प्रियात् ४३ सम्यक्तं तथा
चात्र मे लिखे यमस्तु तमम् अनया यत्न पस्त सार्थकं सकलं कृतं ४४ विना तु तपसा ह्यतस्या
प्येव सुदुर्लभं लक्ष्मीं प्राप्य एते मे स्वाभि न च तथा शिवं ४५ सुवर्णं मणियुक्तं च राजते नि
तरं यथा तथा सो मावती देवी हरं प्राप्य सुभूमिता ४६ इत्येव वचनं युक्ता चंदने म्प्रादते रपि
शिवं ध्यायेत् प्राप्नुयात् स धनो यमिति चाब्रुवन् ४७ कथास्तथा विधा श्रु एव हि बोद्धारि सभा
तः सर्वे देववरास्तत्र व्युत्ताः शिवं प्रति ४८ स्थितस्तत्रैव सार्थकं कश्चिच्च कौतुकं पुनः करि
ष्यतीति तन्मत्वा सावधानतया तथा ४९ एतस्मिन् तरे देवी मेना हर्षं सन्निविता परिधाय मु
भवेयं लज्जिता देवसंनिधौ ५० प्रागत्य शिवं दर्शय च कृत्वा श्री छमुपावता वस्त्रं शिवं कंठे तु क

त्वा देवी भया मुभा ५१ कर्षयंतीति एतज्जहास्य कृत्वा गृहं यथै चतुर्मुखं च तथा वस्त्राः सखिभि
र्वेष्टितः स्वयं ५२ तावदेव शिवस्तत्र त्याज गाम् पृथग्विंतः तावच्च हिमवान्नात्वा सपत्नीकः
सपत्नीकः ५३ त्रयासं च तत्र गत्य कारयामास तदा प्रयोगा विविधाः श्रैव वेदोच्चारणं तत्प
राः ५४ नृयथाः पावया मा सुहृजो ए परयोदितं त्रावाहनं तथा पाद्यं सर्वं च विधि पूर्वकं
५५ दुर्गलं सुदंतेन दत्तं तस्मै महात्मने तिलकं पुष्पहारं च कांचनस्य तथा विधिः ५६
पुनश्चतुष्टयं साद्य दपतीतौ मुदन्वितौ सस्याप्याग्निं पुनस्तत्र विवाहं मकरोद्विधिः ५७
प्रक्षालनं शपणं तत्रास्त्रं यमं कुस्तदा दया प्रदक्षिणं तथा ग्नेश्च चतुर्धा च कृतं तदा ५८ व
स्त्रं सखेन जने शिवा गुह्यं प्रदर्शनात् तस्मै पितं तदा तेन धुत्संगं पतितं च यत् ५९ ततो
जाताय सख्या तां च दुकाः वृक्षस्रगकः जहादं डधरास्ते च बंधकः सह स्रशः नमस्क
त्य च वृत्त्या ए स्थितास्तु तदग्रतः शिवोऽपि व डुकान् दृष्ट्वा वृत्त्या ए कुपितं तदा ६१ संप्रार्थि
त तदा देवी गंगा दत्वा तु यावितः अनुगृह्य पुनस्तत्र स्थापितश्च पितामहः ६२ वटुकाः सूर्य
शिव्याश्च कृत्वा कार्यं मया करोत् ते वटुकार्थं तां सूर्यं सेवा परायणः ६३ रथं पृच्छेत्थाग्रे

कृतवान्
शिवः

[illegible]

११ उक्तं नवाप्यत सोऽसुकाश्च पराजगमुः स्वस्थाने ते गिरिधराः ८८ तदिदं हि सभारभ्यक्तता
याः पर्वताश्च सुखं यद्वा एतुं नैव यथा तथ्येन शक्यते ८९ प्रच्युताद्याश्च ये देवाः क्रम्य
निर्मलाशयाः समागताश्चेतत गवाद्यन्त्य यथा यथाः ९० समागत्य तु कैलासं संस्थाप्य
इति शिवं पश्चाद्युक्तं च संप्राप्य दत्ता नुत्ता ययुश्चेत् प्रशंसतो विवाहं च कृपां चैव शिवस्य च
स्वपदं च तस्मात् सर्वं यत्तेन समागताः ९१ दृष्ट्वा च शिवयो र्योगं देवानां प्रीतिरुत्तमा वर्णितुं नै
वेनाक्यत न द्वा एव शतैर्न च ९२ एतच्चैव समाख्याते यत्पृष्टं हं मुनीश्वराः विवाहस्य वि
धिः सम्यक् देवस्य परमात्मनः ९३ य एवं शृणुयादित्यं श्लोकं श्लोकाई मेव च तस्यैव विपु
लालक्ष्मी जायते नात्र संशयः ९४ अतानं नाशया मासव ईते सुरवसं पदः आरोह्यं जा
यते तस्य कन्या लालाभो भवेदिह ९५ इति श्रीशिवपुराणे पार्वती विवाह वर्णने नाम प्रष्टदशो
ध्यायः १८ अथ यश्चुः स्तुतस्तुत महाभाग किं जातं तु ततः परं तारकस्य वधश्चैव कथ्य
तौ तु त्वया वुध १ स्तुत उवाच श्रुत्वा तं कथयाम्यद्य कथां पापप्रणाशिनीं यश्चुत्वा सर्वपापे
भ्यामुच्यंते मानवाः ध्रुवं २ कैलासमागत्या शिवो समेत्य शोभां प्रयेदेनितरां शिवोऽपि विवा

१२ रया मासव देवकृत्य पीडा जनस्यापि स देवदेवः ३ विचार्य च कृतं तेन श्रुत्वा तत्र विस्मयमा
शिवोऽपि भगवांसादा कैलासमगमत्तदा ४ अतः पर्वतोऽस्माकं कृपां चैव करिष्यति
विलंबः क्रियते तेन कथं चार्गिस्तमे रयन् ५ अनिर्धत्वा कपोतस्य रूपं तत्र जगाम ह ग
त्वा शिवसमीपं च यदा गे निरीक्षयेत् ६ तावद्दिग्गो शिवो दृष्ट्वा भोगा दुपरतः स्वयं कस्त्वं
कपटरूपासि गृह्यतां शुक्रमेव च ७ इत्युक्त्वा पृग्नयेत गवीर्यं दत्तं महात्मना कपोतो वी
र्यमादाय चं च पुटगतं यदा ८ बहिर्गते महावीर्यं धर्तुं मत्तम एव सः तद्दीर्यं चैव गं
गायां प्राप्तिपदुःखपीडितः ९ गंगायां पिबत दीर्यं दुःसहं परमात्मनः निदिप्रचश
रस्तं वेत्त गवालो वृजायत १० सुंदरः सुभगः श्रीमादक्षीनात्सुरवदायकः एतस्मि
न्नूतने तत्र राजकुल्याः समागताः ११ सट् संख्यातु स्त्राना र्थताभिर्दृष्ट्वा बालकः मदीयो
ये मदीयश्च वदत्यश्च परस्परं संपाद्य स एव रानी ह पीतं स्तन्यं स्वयंतदा स एवात
रस्तदानां प्रसिद्धं तं महात्मनः १३ पार्वती नंदने नाम प्रथमं चाभवत्तदा अरिभूष
ततः पश्चात्ततः स्कंदो भवत्युनः १४ गंगा पुत्रस्तदानां मत्तं रजमाततः परं स एवात रस्तत

[Faint handwritten text at the bottom of the page]

१२ त्रैलोक्यमात्रिवत्तु धाम्भवत् १५ ताः कन्यास्ततो गृह्यपुंग्वकृत्वा सुहर्षिताः सर्वचकार
दोर्जता शिवा नुवा मवा व्य च १६ ते देवा अततो नीत्वा सेनां देव प्रणीतदा स्कंदं च तत्पति
कलाय वृद्धे सा ततमये १७ शोणितारं पुरंगत्वा युद्धं चक्रुः सुदारुणं दशहंतुतहा
जासंसे मुदिमष्टमुक्ताः १८ ततो देत्याधिपस्ते वहतस्तेन महात्मना कियंतप्रहता
तमिति यतो वै पलायिताः १९ पातालं च गताः केचित्सर्वे ते चलयंगताः शोणितारं च
पुरंतवत्सु हाना भवन्तदा २० सर्वानिः कथंकत्वा सीडते तस्मिन् दुगल्भनि ते देवाः सु
खमावृत्ताः सुविशज्यमकुर्वतः २१ आनेदपरंगत्वा नीत्वा स्कंदं शिवाग्रतः आरोप्य
प्रणिपातंच स्तुतिकृत्वा पुरःस्थिताः २२ अब्रुवन् पुनरेवा ब्रह्म कुप्सु नुरुबध्नन् कणाः देवा
अरुः देवदेव महादेव भक्तानामभयप्रद आवाहनं न जानामी गतिं नेव च नेव च २३
विष्णुश्च परेश देवयो सि सो सिल नो स्तुते वंदे त्वां महादेवं देवदेवं महेश्वरं २४ नमो
भवाय भवाय भवनाया इवाय च अनंतवल्लभाय यथा तानां यतये नमः २५ संज्ञं चा
प्यमगाय ज्ञाय याय अयाय च जं गा स लिल धा मा य जो धा मा य गु ला ने २६ अथ का वा

[illegible]

१३

प्रणिपत्य महादेवं प्रभुः स्वस्वमात्मनः ॥ इदमेव साक्षात्कृतं नारको निहतो यथा ॥ प्रयत्नं त्रैपु
कर्मणा न विवर्त्तते ॥ १४ ॥ रूपकोटि सहस्रेषु रूपकोटि शतैः सुते ॥ अतः गंतुं न शक्ता स्मदेव देव न मे
वचनं तव ॥ १५ ॥ इति सुत्वा तदा देवाः तं ददत्वा स्थिताः पुरः ॥ प्रसन्नो भगवान् रुद्रः उवाच देव
सतमान ॥ १६ ॥ यदा यदा भवद्भ्यः स्वतदा मातुमुनीश्वराः ॥ देवाश्च सर्वे एवैते भजंतु च प्रसादात्
या ॥ १७ ॥ इत्यादि तादात्म्यं सर्वे विवेन परमात्मना कथयामि श्रुतं सम्यक् कथा सा हि श्राव्यं स
चकार ॥ १८ ॥ निहतो तारकं देव तारा पुत्रे स बांधवे स्वदेन वा प्रयत्नेन तस्य पुत्रा प्रहावलाः
॥ १९ ॥ विद्यमाना लीला रकाः कर्मला दम्रा वीर्यवान् तपस्ते पुमहात्मानो महाबलप
शक्रमाः ॥ २० ॥ तप उग्रैः स मास्थानिय मे परमेस्थिताः ॥ तपसा कथयामासुर्देहाश्चान्द्रा
नवोत्तमाः ॥ २१ ॥ वकीर्णं शतकं चैव पदमेकं निधाय च भूमौ स्थित्वा परंतत्र ते पुस्तैव
लवत्तराः ॥ २२ ॥ ते सहस्रे तु वकीर्णं वातभक्ताः सुदारुणाः ॥ तपस्ते पुः दुरात्मानः परंता
पमुपागताः ॥ २३ ॥ प्रसन्नोऽस्मि वरं व्रतः दानवाः बलदर्शिताः ॥ दानवा ऊचुः यदि प्रस
न्नो देव शयदि देवो वरस्तथा ॥ अवधास्व च सर्वं वा सर्वं ते सु सर्वदा ॥ २४ ॥ ते सर्वे वर
यामासुः सर्वलोकपितामहं तान बुवीत दा देवो लोकानां प्रभुरयं यः ॥ २५ ॥ नास्ति सर्वा
मरुतैर्वै निवर्त्तय प्रतो मराः ॥ अन्य वरं व्रतं तथैवा इति शंसन् प्रतो वने ॥ २६ ॥ ततः स महादेव

म

रामय

देव्याः संप्रधाया परस्परं ब्रह्माणं मधुवर्मेत्याः ॥ प्रणिपत्य जगद्गुरुं ॥ २७ ॥ वरं पुराणि तामे
व स मास्थाय महीनिनां चरित्या मो विलोके शतं प्रसादात् जगद्गुरो ॥ २८ ॥ तया वर्यं सहस्रं
ते स मे व्यामः परस्परं ॥ एकी भावं गमिष्यति पुराण्यतानि चानघ ॥ २९ ॥ यदा समा निचै
तानि यो ह न्याद्गवात्तदा ॥ एके नैव शुण्ण देवः स नो मृत्युर्भविष्यति ॥ ३० ॥ एवमस्ति
तितान् देवः ॥ प्रयत्नं प्राविशदिव ॥ श्रीज्ञां दत्वा मयस्यापि कुरु त्वं नगरत्रयं ॥ ३१ ॥ कांचनं
रजतं चैव प्रायसं च तथा कुरु ॥ इत्युक्त्वा च ततो ब्रह्मा जगाम स्वयमेव च ॥ ३२ ॥ ततो मयश्च
तपसा चक्रे धीरः पुरा ॥ कांचनं तारकाक्षस्य कर्मलाक्षस्य राजतं ॥ ३३ ॥ विद्युन्मले श्रायसे
च त्रिविधं दुर्गं मुत्तमं ॥ मयश्च तत्र बलवान् देव्य दानव प्रजितः ॥ ३४ ॥ दत्वा ते भ्यस्तु यं तत्र
हितं कामयथा यथा ॥ पुरत्रयं प्रविश्येवं बभूवुस्ते वलाधिकाः ॥ कल्पद्रुमैश्च संकीर्णं ग
जवाजिसमाकुलं जाना प्रसादं संकीर्णं प्रणिजाल स मावतं ॥ ३५ ॥ सूर्यमंडलं स युक्त्वा विमा
नेर्विस्थितो मुखैः ॥ पद्मरागमयैश्चैव शोभितं चंद्रसन्निभैः ॥ ३६ ॥ प्रसादं देर्गं पुरे दिव्यैर्कलासशि
खरोपमैः दिव्यस्त्रीभिश्च संकीर्णं गंधर्वैः सिद्धिचारणैः ॥ ३७ ॥ रुद्रालयं प्रति गृहं त्यजित्वा
त्रैविजोत्तमैः वाणीकूपतजगैश्च दार्ढिकाभिः सुशोभितं ॥ ३८ ॥ मत्तमात गदयेऽनु रं गैश्च

४५

इष्टाय तौ प्राह सनातनान् ॥ सनातनस्तदा सैवान् देवानां लोकाच्चायुतः ॥ अने
नोपसृष्टा देवाः यस्तथैव परमेश्वरं पुरत्रयविनाशाय जगत्त्रयविभक्तये सच्युतस्य
वचः सुखादेव देवस्य थीमतः ॥ १७ सिंहनादमहत्कत्वा यत्तेशं संसुवत्सुताः ततः
संचित्य भगवा स्वयमेव जनार्दनः पुनः प्राहे तिसर्वांस्तं सिद्धशान्तिदशेश्वरः
सुखापानेन हंतव्याः पापायेन संशयः ॥ १८ हंतव्या सर्वे यत्तै न कथं वधः सुरोत्तमाः ते
अमराः दुर्मराः पापारविदेवैर्महाबलैः ॥ तस्माच्च वधो रुद्रस्य प्रभावात्परमेश्विनः ॥
कोवाकृमायनादेत्याः देवाः वारिहिरुदनाः मुनयश्च महात्मनः प्रसादेन विना प्रभोः
स एव सर्वदः सर्वैः सर्वेषां प्रशंकरः ॥ १९ लीलया देवदेवश्च सर्वकार्यं करिष्यति
तस्याश्च प्रेक्षे संसृज्य देवी देवत्वमागतः ॥ तस्मात्तेनैव हंतव्या लिंगार्चनविधिर्वलात्
रुद्रमिष्टाय चान्यायं ज्ञेयं मोदेत्यस्य मान् एवमुक्ता हरश्चेष्टायज्ञेनोपसदप्र
भो नृमयं पाथिवं कृत्वा ललासे रम्या विधायकं गंधपुष्पाक्षतैश्चैव विष्णुर्देवास्त
॥ २० ॥ उपलब्धं नरकं मोक्षं च संध्या संहस्रशः ॥ अलशक्तिगदाहस्तान् देवा

३

वीरशिलां सुधान् नानाप्रहरणपात्रान् चानावेव धरोस्तथा ॥ २१ ॥ कालाग्नि रुद्रसंका
शाया लसत्पुष्पास्तथा प्राह देवर्षे रंसात्तात्पर्येण पत्युश्चित्तपुरः ॥ २२ ॥ निर्व्या न
वेष्टां परमात्मानमश्वरं तान् रुद्रा चिंतयामास भगवान् पुरुषोत्तमः ॥ किंकृत्यमिति सं
तप्तः स तप्तसंद्रकां गणान् कथंचित्तेषां देत्यानां बलं हत्वा प्रयत्नतः देवकार्यं क
रिष्यामि प्रसादात्परमेश्विनः ॥ नाशो भिचारतो नास्ति धर्मिष्ठानां न संशयः ॥ देत्या
च नुमहत्या परुडमभ्यर्चयंतिये सुव्यते पातकैः सर्वैः पप्रजमिवांभसा पूज
यामास पतिरवश्यं जायते भुवि तस्मात्तैर्भोगिनो देत्यातिष्ठेति त्रिपुरं त एत विचार्ये लिंगार्च
धर्मास्तु यावच्च शंकराचनं यावच्च रुचिकृत्यादिस्तौ वनाशो भवेन्न हि तस्मादेवंप्र
कर्तव्यं वेदधर्मास्तौ व्रजेत् ॥ इति निश्चित्य ते विष्णुः विष्णाय प्रकरोत्तदा दत्त्वा देवान् स्वयंत
त्रयं प्राप्ता मत्वा गता हते ततश्चैवाकरोत् विष्णुर्देवार्थे हितमुत्तमं तदेव श्रूयतां सम्यक् सर्वप्रा

४६

एवमेषां शनं ४. इति श्रीशिवपुराणे त्रिपुरवर्णने नाम विंशोऽध्यायः २. सत उवाच
श्रुत्वा तत्र महातेजः पुरुषं स्वामसंभवं प्राचीं प्रायामयेतं धर्मविधिं यमच्युतः १ न
मुं डमलिनवसं च गुं पि पात्रसमन्वितं दधानं पुंजिकां हस्तो चालयेत्तीपे दपद २ वस्त्र
युक्तं तथा हस्तं लिप्यमाणं मुखे सदा धर्मातिव्याहरेत्तं तं नमस्कृत्य स्थितं हरेः ३
वाचयेच्च नंतं हरये प्रांजलिस्तदा श्रिरुहं लुप्यतां पूज्यं किं करोमि तदादिश ४ इ
त्येवं भगवांश्चुत्वा च नंतं चेदमब्रवीत् यदर्थं निर्मितोऽसि त्वं निबोध करोमि ते ५ ममा यम
गात्वं स मुस्य नो मत्कार्यं कर्तुं महंति मदीयं स्तुतं सदा पूज्या भविष्यति न संशयः ६
प्रायिन्माया मयं शास्त्रं प्रथमं इशं सहस्रकं श्रौतस्मात्तं विरुद्धं च वर्णं प्रमविबर्जि
तं ७ इहैव त्वर्गानरकं प्रययानान्यथा पुनः प्रययं शास्त्रं कर्मादादपरं शुभं
एतच्छास्त्रं त्वया ग्राह्यं विस्तारं तद्रुमिष्यति ८ तव श्रुत्वा मया मयि निर्मले च भविष्य
ति तच्छुत्वा वचनं तस्य हरेः परमात्मनः ९ इति श्रीशिवपुराणे त्रिपुरवर्णने नाम विंशोऽध्यायः
१० तच्छास्त्रं मुपदिश्यं वे पुरुषा याच्युतः स्वयं तं मुत्वा पुनस्तत्र गच्छात्तुल्यं

११ एते देव्याः त्वया सर्वपाठनीया मदाज्ञया धर्मात्तममकां शास्त्रां तस्मात्तानं संशयः
१२ अत्र या विद्यया सर्वं स्फोटनीयं न संशयः पुरत्रयं विना प्रायः प्राहते पुरुषं हरिः
१३ गंतुं महंति मां शार्धं भो भो त्वं त्रिपुरवर्णने ततो धर्मं प्रकाशयन्नाशयित्वा पुरत्रयं
१४ ततश्चैव पुनर्गत्वा मरुत्स्य त्वात्वे या पुनः मदाज्ञया भवद्भूमौ विस्तारं यास्यति
ध्रुवे १५ मदनुज्ञा परानित्यं गतिं प्राप्नुयथ मानका एव मया तदा दत्ता विष्णुना प्रभुविष्णु
ना १६ ततः स मुंडी परिपालयन् हरेः राज्ञा तदा निर्मितं वां प्रशिष्यान् यथा स्वरूपं चतुर
म १७ अतोस्तदा प्रायामयेतं शास्त्रं पाठयेत्स्वयं १८ यथा स्वरूपं तथा ते च त्वामो मुंडिनः शुभाः
नमस्कृत्य स्थितास्तजह्रये परमात्मने १९ हरिः प्रायि पुनस्तत्र चतुरस्तोस्तदा स्त
यं उवाच परमः प्रीतः ध्यायस्व इति संस्तुवन् १० यथा मुक्तस्तथा संप्रभविष्यथ मदा
स्तथा च त्वामो मुंडिनास्ते च धर्मा पात्रं इजायिताः हस्तं पात्रं दधाना मृतुं डे वस्त्र
स्यधारकाः मलिनान्येव वासांसि धारयंतोऽत्यभाषिणः धर्मात्तामः परतत्वं व
दतस्तास्तथा स्वयं मार्जनी धार्यमाणस्तव स्वरूपं उचि निर्मितं ते सर्वे च तदादे
वं भगवंतं मुदन्विताः नमस्कृत्य पुनस्तत्र हर्षं निर्भरमामसाः २१ हरिणा च तदा

२०७

४८

इवमपि पयह ८ जज्ञापक इमं जं च दक्षिण मूर्तिसंभवं जले स्थिता तदा कोटि जयं चार्द्धं
 वच १० तावदेवास्तदा सर्वे तु एवुः परमेश्वरं जगः सर्वा भूतानां प्राकृत्या विहाय ११
 रुशयनीलकण्ठाय चिद्रूपाय प्रचेतसे गतिर्नः सर्वदा स्माभिर्वैद्यो देवारि सुदुर्लभ १२ त
 आदि स्वमनादि प्रकृतौ हर्ता जगत्प्रभुः तारको सि जगत्प्रभुः सर्वेषां परिपालकः
 १४ वरदेवा प्रयोवाचो वाचकवर्जितः पाचो मुक्त्यर्थं प्रीतानो योगिभिर्योगवित्तमैः
 १५ हृत्पद्मी कश्चिद्वरे योगिनां संस्थितः सदा वदंति वेदास्त्वामेव परं ब्रह्म स्वरूपिणं १६ भ
 वंतं तत्त्वमित्याद्येते जगत्प्रभुः परमात्मा त्वमित्याहु रस्मिन् जगत्प्रभुः १७ इह
 भूतं तत् सर्वं ज्ञायमानं जगद्गुरुः प्रणेतृत्वं तरे प्राहुर्महतेर्महतरः १८ सर्वतं प्राणिनां वि
 दांतं सर्वतो दिशि रोमुखं महादेवमनिर्दश्य सर्वतं त्वाग्रनादतं १९ विश्वरूपं विरूपाक्षं सदा रम्यं
 शिवमनुत्तमं कोटिभास्करं संकाशं शङ्करं मुनीश्वरं २० प्रवर्तकं जगत्प्रभुं प्रकृतेश्वरं
 तामहं वदंति वरदं देवं सर्ववासं स्वयं भुवं २१ श्रुतयः श्रुतिसारं त्वं श्रुतिसारविदश्च ये प्र
 हृष्टमस्माभिरनेक मूर्ते त्वया कृतं यद्भवतार्थलोके त्वमेव देवास्त्रयं धराश्च देव्याः सु

रास्थावरजंगमाश्च २२ पाहिमान्यापतिः शोभा विनिहत्या सुराक्षाणां प्रायया जहिताः
 सर्वे भवतः परमेश्वरात् २३ सुराश्रेष्ठसुरैर्प्रायैर्विष्णु जीयेन चेश्वरः विष्णुमालिङ्ग्य तज्जैवमं
 दीवतकरः स्वयं २४ प्राह गंभीरया वाचा देवानां लोकशंकरः तातं प्रयेदमधुना देवका
 र्यं सुप्रेश्वरः २५ विष्णोर्मायावलं चैव नारदस्य च धीमतः तेषां प्रधर्मनिष्ठानां दैत्यानां
 देवसत्तमाः २६ पुरजय विनाशं च करिष्ये हं सुरात्मजाः अथ स ब्रह्मका देवाः सैद्रोपेन्द्राः
 सभागताः २७ श्रुत्वा प्रभोस्तदा वाक्यं प्राणमुस्तु एवुश्च ये यद्दं कर्तयेत्सोत्रं शुचिर्भू
 त्वासमाहितः प्रणुयाद्वा प्रहृत्य एव सर्वान् कामानवाप्नुयात् २८ इति श्रीशिवपुराणे
 त्रिपुरजयनाम विंशोऽध्यायः २२ सूत उवाच अथैतदंतरे देवीपुत्रैः सह सप्रचिता प्रा
 जगा मप्रियं वाक्यं जयेति शुभलक्षणं १ ततः स नंदी सह वामदेवेन तया च साई गिरिराज
 पुत्र्या विवेश भव्यं भवनं भवोपि सुरैः समस्तैरभिवंद्यमानः २ द्वायस्य पार्श्वे तैस्त्युर्देवा देव त
 स्य धीमतः किं कर्तव्यं हतारमेति सर्वदेवाश्च वादिनः ३ किंतु किं कर्तव्यं चायोन्ये प्रेक्ष्य चात्यं
 तव्याकुलाः पापावयमिति वान्ये प्रभागाश्चेति चापरे ४ ते भाग्यवतो दैत्येन्द्रा इति चान्ये

32

सुरेश्वराः इत्युक्ता तु पुनर्यावज्जंतुमि सुशिवालयं ५ एतस्मिन्नंतरे तेष्वांशुत्वा शब्दस्य नेकशः
कुंभोद्गो महातेजाः दंडेना ताडयत्पुरा ६ दुदुबुक्ते भयाविष्टा देवा हा हेति वादिनः स्रप
तन्मूनयश्चान्ये रिं प्रश्न धरणी तले ७ अधो विधिवत्तं चैतन्मूनयः कश्यपादयः वदंति स्म
तदा सर्वे हरिं लोकप्रयाय हं ८ प्रभाभ्यान्नुसमाप्रतु कार्यमित्यपरे द्विजाः इत्येव वचनं श्रुत्वा ह
रिर्वीर्यमुपाददे ९ किमर्थं दुःखमापन्नाः दुःखं तस्याज्यता पुनः महाराधनं देवा ह्यसाध्यं
भवति नृणां १० शिवः सर्वग एव धृजः कथं ब्रह्मो भवेदिति प्रणवं पर्वमुच्चार्य नमः पश्चादुदा
हरैत् ११ शिवायेति ततश्चैव मुमं हयमतः परं कुरु हयमतः प्रोक्तं शिवाय च ततः पुनः १२ न
मश्च प्रणवश्चैव मंत्रमेतच्च स बुधाः श्रावते ध्वं चैतदयं तर्हि शिवरूपा भवेत् १३ कोटिमेकं त
था जप्त्वा शिवः कार्यं करिष्यति इत्युक्ते च तदा तेन हरिणा प्रभुविहमुना १४ तथा देवाः पुनश्च
क्रुः हरस्याराधनं हरिः शिव शिवेति भाषन्तो देवैर्धैर्यं समन्विताः १५ कोटिं सरव्या तदा क
त्वा स्थिता ते देव सत्तमाः एतस्मिन्नंतरे साक्षाच्छिवः प्रादुरभूत् च यं १६ यद्योक्तेन स्वरूपेण
वचनं तेन चाब्रवीत् प्रसन्नोऽस्मि वरं ब्रूतमन मे प्रियं ततः परं १७ प्रसन्ने नर देवैर्दे ४८

वर्षदिना

部

शिवे माहे श्वरे हरे सर्वदेवास्तदा तस्य स्थित चक्रः शुभावहा १८ देवा ऊचुः शंकराय नमः
स्तेऽस्तु नमस्ते परमात्मने परावरस्वरूपाय नमस्ते मूलप्राणाय १९ नमोऽस्तु गणध्या
ताय नमस्ते स्तुकपर्दिने एवेऽस्तु तस्तदा देवैः प्रसन्नो जगदीश्वरः २० यदि प्रसन्नो दे
वेश हर्ते त्रिपुराणि च इत्युक्त्वा वचनं तेऽयं श्रुत्वा तु पुनरब्रवीत् २१ रथं च सारथिं शंभोः
कार्मुकं शरमुत्तमं कर्तुमर्हं यद्यत्नेन नष्टं प्रत्वारिपुत्राय २२ इति श्रुत्वा वचस्तस्य कल्पनं
तु २३ स्य च सर्वदेव प्रयं दिव्यं रथं परमशोभनं २३ रथं यामास विष्णुः रथं विष्णुः कर्मा
स्य तदा इति श्रीशिवपुराणे देवताप्रार्थनो नाम त्रिंशत्तितमोऽध्यायः २३ स्तुत उवा
च अथ रुद्रस्य देवस्य निर्मितो विष्णुः कर्मण सर्वलोकप्रयोदिव्यारथोपत्तेन सादरं १ सर्व
भूतप्रयश्चैव सौवर्णः सर्वसंमतः रथो गदद्विण्णं सूर्यो वाजो गोमैत्रेयश्च २ दद्विण्णं द्वाद
शारं हिमैः दशान्तैश्च रथः ३ अस्त्राणि तु तथा तस्य ताम्रस्यैव च भूषणं ४ तेभ्यः यदुत व
श्वैव तेषां वै विद्रुपुगवाः पुष्करं चाते रिहं च रथनीडं च मंदिरः ५ अस्ताद्रुद्रयाद्रिस्तु ३
भौतौ कूवशे स्मृतौ वेगं वत्सरस्तस्य त्रयनेलोहधारिके ५ समुद्रास्तस्य च त्वारोरथ
कंतुलिका स्मृता गंगाद्याः सरितः श्रेष्ठाः सर्वाभरणभूषिताः ६ चामरास्तु हस्ताश्च
अरेषु तेऽपि विभ्रंश आदिता द्वादशैव तु ॥ शशिनः षोडशास्तु कलानामस्य सुव्रताः ८

५०
५
विष्णुस्त्रीरुपाधिकाः सायथर्भगवातुहादेवो रश्मिधरः क्षतः ७ प्रतोदेवत्वाणस्तस्य प्र
एकेवमदेवतं हिमालयं महश्च जंमदिरं पार्श्वपटिकं ८ शैलेन्द्रकामिकंतस्य यामुजंगा
विष्णुस्यैव प्रदासस्वतीदेवीधनुषः श्रुतिरूपिणी ९ द्रुविष्णुर्महातेजाः प्रणिशाल्यप्रसी
र्जितं ह्यस्तस्य तथा प्राक्ता अत्वाशेवेदितास्तथा १० ज्योतिष्मिभूषणंतेवाप्रविशिष्टाय तेषां
तः परं ब्रह्मादेवेव यत्किंचिदस्तु सर्वं यथे स्मृतं ११ एवं कृतं रथं दिव्यं कार्मुकं च शरस्तथा
सुराधिपतिगतां विवस्वतामोषं भूमीं शरः १२ आरुहो हरं यं युक्तं रं एमंडनभद्रवः स
वदेवस्योभक्तानां यत्किंचिदस्ति १३ अविभिसूयमानस्तु ब्रतस्मात्तरसांगलेः
अथाधः सूर्यात्म्यात्मनो वा भवति धरः १४ द्रुमरूपी चोत्थाय स्यापया प्रासवैरथं
ततश्च बोधो मास नने जातं रं हसः १५ पुराणं दिश्य स्वस्थानि दानवानां तस्मिन्
नो अथालोकास्तथा रुद्रदेवा लोकस्य शंकरं १६ तथा चक्रस्य यः सर्वं तु पुबुधसदाशि
वं जयजय यजयते नारायणं प्रदमभवत्तदा १७ जयजयेति भाषंतः सर्वे अविगणस्तदा
तस्मिन् अस्मभये यच्च रूपं तस्य महात्मनः १८ जातं तद्वर्णितं किंचिदपि वर्यशतैरपि
शिवादिचतदासजिदेन सह संगता १९ जगाम जिपुरं हंतुं सर्वेषां सुखदायिनां तं

देवदेवं त्रिगुणं त्रिगुणं तदा तदेवं दूरविप्रकाशाः २० गजैरुपैः सिंहवैरथ्यैश्च वैरथ्यै
युक्तैश्च जगाम तदा २१ तस्मिन् काले भृशं दुःखं गिरिद्रुमैर्गिरिभिर्भू २२ ययुः स
पुराणादिभिर्देवैश्च सत्यं तद्वत् प्रादुर्बलितुमुखाः नन्तुर्मुनयः सर्वे दंडहस्ता जटा
धराः वर्यपुं पुं पुं पुं एते चक्राः सिद्धचारणाः २३ पुरत्रये च विप्रेंद्राः वृज-सर्वगणे
प्रभाः प्रकटः कुं दंतमृकं पनमृकं पनः २४ द्रुमैश्च द्रुमैश्च वयं ता हिमकरस्तथा
शक्तिं तैश्च वयं चतः सहस्रा लोमहोदरः २५ शतजिह्वः शतास्यश्च कंठकः कटपूत
नः दिशि रवः त्रिशिखरश्चैव तथा त्वं कारकाशनः २६ अजवक्रो हयवक्रो गजवक्रो
ईवक्रकः इत्याद्याः परिवाये शंखललाटलक्षणवर्जिताः २७ सप्तावत्यमहादेवं तदेव
ते महेष्वाः दग्धुं स मर्त्यं न साक्षात् एनमचराचरं सर्वं मिदं किंचिदपि पिनाका
स्य गत आत्रगणैश्च सार्धं रथेन किंचात्र शरेण तस्य गणैश्च किं देवगणैश्च शं
भो २८ किं तत्र कारं तदुष्टानां प्रत्यया यवै लोकेषु तापना र्थं वै यशः परमलाप
हं २९ अन्यत्र कारं तदुष्टानां प्रत्यया यवै लोकेषु तापना र्थं वै यशः परमलाप
शिष्यते ३० तस्मिन् स्थिते महादेवे रुद्रे चित्तकार्मुके पुराणि तेन कालेन जग्मुरे
त्ये

५१

कत्वमाशुर्वे ३१ एकीभावं गते त्रैवत्रिपुरासुपागते वभवन्मुमलो ह्यो देवानां सुमहात्मनां
३२ ततः देवगणाः सर्वे सिद्धाश्च परमार्थयः जयेति वाचो मुमुचुस्तुवंतो त्रैलोक्यत्रितः
३३ त्रयाह भगवान् तस्मा विष्णुश्च जगतां पतिः समयोपितस्तदा जात एव त्वमपि चागतेः
३४ त्रयाधिन्यधनुः कृत्वा शर्वः संधाय तं शरं युज्यमाशुपता त्वे ए त्रिपुरं समचित्तय
न ३५ यात्राया निवेदेवेश विप्रयोगं युशरिणैः त्रय देवा महादेवः स न दंत दैवै क्षत
३६ प्रमत्तय विष्णुना तस्मात् तस्मात् तस्मात् तस्मात् तस्मात् तस्मात् तस्मात् तस्मात् तस्मात् तस्मात् तस्मात्
समयौ विदुः शर्वः स न भो नृपि हा हं सि तत्त ए त्रिपुरं दधा त्रिपुरं तं चिः शः क्षणात्
३७ देवदेवनमस्तु तस्मात् साय विवस्थितः रेजे पुरं त्रयं दग्धं दैत्यकोटि शते ब्रह्म
३८ इवुणा तेन कल्पाते रुद्र एव जगत्त्रयं ये प्रजयंति तत्रापि देवा रुद्रं संधाय वाः ४
गणपत्यं ययुः सर्वे भव प्रजाविधेर्वलात् न किंचिद्वृत्तं न देवाः संप्राप्य प्रादयस्तथा
४१ भयो देवं निरीक्ष्य बंदेवा च हिमवत्प्रान्ते दृष्ट्वा भीतं तदा नीकं देवानां नृश्रिपुंगवाः
किंचित्पाहस्तदा देवा प्रणेमुस्ते समंततः तुष्टावन्मुह्यं हृदयं ब्रह्मा देवैः समाहितः

४२ विष्णुना च भवदेवं त्रिपुराशरिणो हं प्रितामह उवाच प्रसीद सर्वदेव प्रसीद पुरुषो
त्तमः प्रसीद जगतां नाथ प्रसीद नंददायक ४५ उवाच य नमस्तुभ्यं प्रगुणाय नमोस्तु
ते सगुणाय नमस्तुभ्यं स्वर्गेशाय नमो नमः ४६ सदा शिवाय सदा यमो हं शापिना
किने सर्वताय शरणा य सद्यो जाताय ते नमः ४७ स्तुत्वं वेदेवताः सर्वे नमस्तुभ्यं
तदा चक्रस्ते परमप्रीताः प्रार्थयंतः सदा शिवं ब्रह्म उवाच भगवन् देवदेवेश त्रिपुरं
तकशंकर त्वयि भक्तिः परमैव प्रसीद परमेश्वरः ४८ प्रसीद भक्तिं देवेभ्यः प्रसीद
सर्वदा जनार्दनोऽपि भगवान् नमस्तुभ्यं महेश्वरं ५० कलाजलिपुटे नृत्वा प्रातः देवं चक्रं
करं निर्गुणाय नमस्तुभ्यं पुनश्च सगुणाय च ५१ पुनश्च कतिरुपाय पुनश्च पुरुषाय
च पश्चाद्गुणस्वरूपाय ततो विष्णात्मने नमः भक्तिप्रियाय सदा य शिवाय च परमा
त्मने सदा शिवाय रुद्राय जगतां यतये नमः ५२ त्वयि भक्तिं दृष्ट्वा मेघवर्द्धमाना भव
त्विति सर्वदेवाः प्रणम्यो चुस्ततस्तं परमेश्वरं ५४ प्रसीद जगतां नाथ प्रसीद
परमेश्वर प्रसीद सर्वकर्ता त्वं नानां शंकरमुदा ५५ त्वयि भक्तिं दृष्ट्वा स्माकं नित्यं

५३

कथमवधीत श्रीभगवानुवाच ब्रह्मं श्रूयतां सम्यक् श्रुतं च भवता पुरा तथापि कथ्यते तुभ्यं
 देवेभ्यः श्रुतथा पुनः १७ इह च हृष्यते धैर्यं किंपुनः पृथग्ते धुना यदि सेव्यः तदा देवः शो
 करः सर्वदुःखहा १८ ममापि कथितं तेन ब्रह्मणेऽपि विशेषतः प्रस्तुतं चैव किंपुनः सर्व
 दूष्यारमद्रुतं १९ संत्यज्य देवदेवेशं लिंगमूर्तिं प्रहेष्य रं तारपुजास्तथैते वै नष्टास्तैव
 सजोधवाः २० प्रयाचमोहितास्ते वै न यथा दूरतः कृताः सर्वविनष्टा प्रधुस्ता शिवे नर
 हिता यदा तस्मात्तदा पूजनीयो लिंगमूर्तिधरं हरं यदि सुखं सुरेशाश्च नैरंतर्ग्य भवेदि
 ह २१ पूजनीयः शिवो नित्यं श्रद्धया देवपुंगवैः सर्वलिंगमयो देव सर्वलिंगप्रतिष्ठा
 त २२ तस्मात् पूजयेन्नित्यं यदीधेति श्रद्धात्मनः सर्वलिंगार्चना देवदेवार्देत्याश्रदा
 नवाः २४ वयं चैव तथा ब्रह्मन्किमर्थं विस्मृतं त्वया श्रुचि त्वा लिंगमूर्तिं संसिद्धाना
 त्रसंशयः २५ तस्मात्स्विगे च ये नित्यं येन केनापि वा सुराः साहानिस्तनमहर्षि नृणां
 धुता सा च मुक्ता २६ यन्मुहूर्तं तद्वत्तद्वत्पि शिवं नैव विचिंतयेत् भवभक्तिपराये च भव
 प्रणतचेतसः २७ भवसंस्मरणये च न ते दुःखस्य भाजेन भवना निमनो ज्ञानिविवि

५३

लिप्य

ध्याभरणस्त्रियः २८ धनं चतुष्टयं पूजयोगादिसंततिः श्रेयश्च शरीरे च वस्त्रा
 णिविविधानि च २९ वाहमानि च दिव्यानि प्रतिष्ठायां पौलोकिं कीर्त्ये वांधति महाप्रागा
 वस्तुवाग्निदिवा लये ३० आयुर्वीजं यथा मानं मित्राणि च शुभानि च श्रुते मुक्तिफलं चैव
 तेव यंतु सदा शिवं ३१ लिंगपूजयते यो वै नित्यं भक्तिपरायणः तस्य वै सकला सिद्धिर्न स
 पापैः प्रमुच्यते ३२ इत्युक्त्वा च तदा देवाः प्रणिपत्य हरिं स्वयं लिंगानि प्रार्थयामासुः स
 र्वकामप्रयत्नं हरिरपि तथा ब्रह्मा विश्वकर्मा एवमवधीत लिंगानि च त्वया देव कल्प
 यित्वा शुभानि च ३४ देवानि सर्वदेवेभ्यः वचनाममसत्तमं लिंगानि कल्पयित्वैव चा
 धिकारानुरूपतः ३५ विश्वकर्मा ददौ तेभ्यो नियोगा ब्रह्मणः प्रभोः तदेव कथयाम्यद्य
 श्रूयतां ऋषिसत्तमाः ३६ यप्ररागमयः शक्रो हेमं विश्रवसः सुतः पीतमणिमयं धर्मः व
 रुणः श्यामलं शिवं ३७ इंद्रनीलमयं विष्णुब्रह्मा हेममयं तथा विश्वेदेवास्तथा शैव्यं वस
 वश्चतयेव च ३८ आरकूटमयं वायुः प्रश्निनौ पार्थिवं तथा लक्ष्मीश्च स्फुटिकं देवी प्रादित्य
 रताम्रनिर्मितं ३९ भौतिकं सोमराजा वैवज्रलिंगविभावसुः श्रमयं चैव विप्रेन्द्रा विप्रप

५५ धप्रोक्तं वाच्यमाभ्यन्तरं द्विजः १ वाच्यस्थूलमुनिश्रेष्ठाः सूक्ष्ममाभ्यन्तरं शुभं कर्मयत्नरता ये च स्थूललिंगार्चने रताः १५ अस्तं भावनाया यस्तस्मै न स्थूलविग्रहः अध्यात्मिकं तु य विग्रं प्रत्यक्षं यस्तन भवेत् १६ तस्थूलिगे तथा स्थूलकल्पये च न चान्यथा तानि नो स्त तमममलं भावात्प्रत्यक्षप्रयय १७ यथा स्थूलमयुक्तो मरुकाष्टादौ प्रकल्पतम् अहो वि चारते नास्ति त्वयै तत्वा र्थवादिनः १८ निकलं सकलं चित्तै सर्वं शिवमयं न गत एवंचा न विमुक्तानां नास्ति दोषविकल्पता १९ विधिश्चैव तथा नास्ति विहिता विहिता तथा य याजं लवकमलं जले न न च लिप्यति २० तथा ज्ञानी गृहे ति एत्कर्मण न संबध्यते इति ज्ञानं समुत्पन्नं यावन्नैव न रस्य च २१ तावच्च कर्मण देवं शिवम सधयेत्तूरः प्रत्ययार्थं हि ज गता मेकस्योपि दिवाकरः २२ एकोपि बहुधा दृष्टो जला धारेषु सुव्रताः दृश्यते श्रूयते यद्यत्त विधि शिवात्मकं २३ भेदाज्ज्ञानां लोके स्मिन्प्रतिभासो विचारतः एवमाहुस्तथा चान्ये सर्वे वेदार्थतत्त्वगाः २४ हृदि संसारिणो साक्षात्सकलः परमेश्वरः इति विज्ञान युक्तस्य किंतस्य प्र तिमादिभिः इति विज्ञानहीनस्य प्रतिमा कल्पनाऽपि पदमुच्चैः सप्रारो देहो नो लंब नं स्मृतं

५६ ज्ञानं वनं विना तस्य पदमुच्चैः सुदुष्करं २६ निर्गुणं प्रापयेन्मूलां प्रतिमा लंबनं स्मृतं सगुणानि गुणप्राप्तिर्भवतीति निश्चितं २७ एवं च सर्वदेवानां प्रतिमा प्रीतिया बहा देवश्चायं मदीयो वैतस्यार्थं पूजनं त्विदं २८ गंधचंदनपुष्पादिकमर्चं प्रतिमा विना तावच्च प्रतिमा पूज्या यावद्विज्ञान संभवः २९ ज्ञानाभावेन पूजेत यत्नं तस्य निश्चितं एतस्मात्कारणाद्विप्राः श्रूयतां कथयामि च ३० स्वजात्युक्तं तु यत्कर्म कर्तव्यं यत्प्रयत्नतः यत्र यत्र यथा भक्तिः कर्तव्यं पूजनादिकं ३१ विना पूजनदानादियात कं न विदूरतः यथा च मलिनैर्वस्त्रै रंगः शुभतरो न हि ३२ क्षारादिना कृते शुद्धं सर्वारंगो विद्यमते तथा च निर्मले देहे देवानां पूज या तथा ज्ञानरंगः प्रजायेत विज्ञानं संभवस्तदा ३३ विज्ञानस्य च यत्फलं ज्ञानं सम्यगु दाहृतं ज्ञानस्यैव तु यत्फलं भक्तिरव्यभिचारिणी ३४ भक्तेर्फलं तु यत्कर्म देवादि पूजनं शुभं तत्फलं सद्गुरुः प्रोक्तं तत्फलं संगतिः सतां ३५ संगत्या गुरुलभ्येत गुरोर्भिरादि पूज ने पूजना ज्ञायते भक्तिः भक्त्या पुनः प्रजायते ३६ विज्ञाने च तथा ज्ञाते तदा भेदो निवर्तते अहं चार्थं पुनः पुनः प्राप्ते चैवापमानके ३७ निवर्तयंति सर्वत्र लाभे चैवापलाभके त

इति संपूर्णं संस्कारं समाप्तं ॥ १५ ॥

पता
॥ ५

[illegible]

226

नमो भगवते वासुदेवाय ॥ १ ॥
 श्रीकृष्णार्जुनसंवादे अर्जुन उवाच ॥
 द्रुपदमुनि उवाच ॥ २ ॥
 धर्मक्षेत्रे कुरुक्षेत्रे समवेता युयुत्सवः ॥
 मामकाः पांडवाश्चैव किमकुर्वत सजीवम् ॥ ३ ॥
 अर्जुन उवाच ॥ ४ ॥
 पाण्डवस्य साधुस्य शिष्यस्य महात्मनो ॥
 त्वया प्रोक्तं मया श्रोतुं प्राप्नुमहे वरदा ॥ ५ ॥
 द्रुपद उवाच ॥ ६ ॥
 अहो महामना इह त्वं धीमान् ॥
 यथा ह्यहोरात्रं न ज्ञासीति चेन्न च ॥ ७ ॥
 नास्तीति चेन्न ह्यथानन्तरं विचार्य ॥
 त्वं हि पाण्डुपुत्रोऽसौ महाबलवान् ॥ ८ ॥
 अर्जुन उवाच ॥ ९ ॥
 त्वं हि मे गुरुः पुरा त्वं हि मे प्रियदायकः ॥
 त्वं हि मे मातुल्यं बाल्ये त्वं हि मे पिताकरः ॥ १० ॥
 त्वं हि मे सुखाय त्वं हि मे दुःखप्रणाशकः ॥
 त्वं हि मे सर्वज्ञः परमात्मनोऽभिधीयसे ॥ ११ ॥
 त्वं हि मे भगवन् त्वं हि मे परमविभूषणम् ॥
 त्वं हि मे परमेश्वर त्वं हि मे परमपूजितम् ॥ १२ ॥
 त्वं हि मे परमेश्वर त्वं हि मे परमपूजितम् ॥
 त्वं हि मे परमेश्वर त्वं हि मे परमपूजितम् ॥ १३ ॥
 त्वं हि मे परमेश्वर त्वं हि मे परमपूजितम् ॥ १४ ॥
 त्वं हि मे परमेश्वर त्वं हि मे परमपूजितम् ॥ १५ ॥
 त्वं हि मे परमेश्वर त्वं हि मे परमपूजितम् ॥ १६ ॥
 त्वं हि मे परमेश्वर त्वं हि मे परमपूजितम् ॥ १७ ॥
 त्वं हि मे परमेश्वर त्वं हि मे परमपूजितम् ॥ १८ ॥
 त्वं हि मे परमेश्वर त्वं हि मे परमपूजितम् ॥ १९ ॥
 त्वं हि मे परमेश्वर त्वं हि मे परमपूजितम् ॥ २० ॥
 त्वं हि मे परमेश्वर त्वं हि मे परमपूजितम् ॥ २१ ॥
 त्वं हि मे परमेश्वर त्वं हि मे परमपूजितम् ॥ २२ ॥
 त्वं हि मे परमेश्वर त्वं हि मे परमपूजितम् ॥ २३ ॥
 त्वं हि मे परमेश्वर त्वं हि मे परमपूजितम् ॥ २४ ॥
 त्वं हि मे परमेश्वर त्वं हि मे परमपूजितम् ॥ २५ ॥
 त्वं हि मे परमेश्वर त्वं हि मे परमपूजितम् ॥ २६ ॥
 त्वं हि मे परमेश्वर त्वं हि मे परमपूजितम् ॥ २७ ॥
 त्वं हि मे परमेश्वर त्वं हि मे परमपूजितम् ॥ २८ ॥
 त्वं हि मे परमेश्वर त्वं हि मे परमपूजितम् ॥ २९ ॥
 त्वं हि मे परमेश्वर त्वं हि मे परमपूजितम् ॥ ३० ॥

५५
५६
५७
५८
५९
६०
६१
६२
६३
६४
६५
६६
६७
६८
६९
७०
७१
७२
७३
७४
७५
७६
७७
७८
७९
८०
८१
८२
८३
८४
८५
८६
८७
८८
८९
९०
९१
९२
९३
९४
९५
९६
९७
९८
९९
१००

५५
५६
५७
५८
५९
६०
६१
६२
६३
६४
६५
६६
६७
६८
६९
७०
७१
७२
७३
७४
७५
७६
७७
७८
७९
८०
८१
८२
८३
८४
८५
८६
८७
८८
८९
९०
९१
९२
९३
९४
९५
९६
९७
९८
९९
१००

१०१
१०२
१०३
१०४
१०५
१०६
१०७
१०८
१०९
११०
१११
११२
११३
११४
११५
११६
११७
११८
११९
१२०
१२१
१२२
१२३
१२४
१२५
१२६
१२७
१२८
१२९
१३०
१३१
१३२
१३३
१३४
१३५
१३६
१३७
१३८
१३९
१४०
१४१
१४२
१४३
१४४
१४५
१४६
१४७
१४८
१४९
१५०

१०१
१०२
१०३
१०४
१०५
१०६
१०७
१०८
१०९
११०
१११
११२
११३
११४
११५
११६
११७
११८
११९
१२०
१२१
१२२
१२३
१२४
१२५
१२६
१२७
१२८
१२९
१३०
१३१
१३२
१३३
१३४
१३५
१३६
१३७
१३८
१३९
१४०
१४१
१४२
१४३
१४४
१४५
१४६
१४७
१४८
१४९
१५०

[illegible]

[The page contains dense handwritten text in Devanagari script, which appears to be bleed-through from the reverse side of the leaf. The text is arranged in approximately 10 horizontal lines across the page.]

[illegible]

Handwritten text in Devanagari script, likely a manuscript or ledger entry.

5
 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839

23

कैदारसंनैः संकं गंरितस्य यद्यं उरो वागनामथैः नमस्तस्मै नमः १५ ताभ्यां रं प्राथितो

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ श्रीकृष्णाय नमः ॥
 कृष्णार्जुनसंवादे अर्जुन उवाच ॥ द्रुपदमुनि-
 शिष्यं त्वत्पुत्रं त्वया मे वक्ष्यसे ॥ इति श्रीमद्भगवद्गीता
 उपनिषत्सु योगो नाम प्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥

[The page contains dense handwritten text in Devanagari script, which appears to be bleed-through from the reverse side.]

केदारसंज्ञैः कंजिपययनं उरोऽगममथैः कंजिपययनं १५ तथ्यां प्राथितो

[illegible]

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ १ ॥
 श्रीकृष्णार्जुनसंवादे ॥ १ ॥
 अर्जुन उवाच ॥ द्रुपदमुनिर्वाक्यं ॥
 ब्रह्मविद्यायां श्रीकृष्णोपासनाय ॥ १ ॥
 धर्मक्षेत्रे कुरुक्षेत्रे समवेता युयुत्सवः ॥
 मामकाः पाण्डवाश्चैव किमकुर्वत सज्जनाः ॥ २ ॥
 अर्जुन उवाच ॥ पाण्डुपुत्रोऽहं पाण्डुपुत्रोऽहम् ॥
 पाण्डुपुत्रोऽहं पाण्डुपुत्रोऽहम् ॥ ३ ॥
 पाण्डुपुत्रोऽहं पाण्डुपुत्रोऽहम् ॥ ४ ॥
 पाण्डुपुत्रोऽहं पाण्डुपुत्रोऽहम् ॥ ५ ॥
 पाण्डुपुत्रोऽहं पाण्डुपुत्रोऽहम् ॥ ६ ॥
 पाण्डुपुत्रोऽहं पाण्डुपुत्रोऽहम् ॥ ७ ॥
 पाण्डुपुत्रोऽहं पाण्डुपुत्रोऽहम् ॥ ८ ॥
 पाण्डुपुत्रोऽहं पाण्डुपुत्रोऽहम् ॥ ९ ॥
 पाण्डुपुत्रोऽहं पाण्डुपुत्रोऽहम् ॥ १० ॥

[The page contains dense handwritten text in Devanagari script, which appears to be bleed-through from the reverse side of the leaf. The text is arranged in approximately 10 horizontal lines across the page.]

१ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ श्रीकृष्णाय नमः ॥
 २ अथ श्रीभक्तिसूक्तम् ॥
 ३ यद्वाङ्मनसा शरीरैश्चैव कुरुते तत्तदात्मना
 ४ भजति तं भगवंतं स भक्त इत्युच्यते ॥
 ५ भक्तिर्ज्ञानं ध्यानं हठं व्रतं दानं जपः
 ६ स्तोत्रं पूजा च संन्यासस्तथा च ॥
 ७ भक्तिर्योगो नाम साधुभिर्महात्मभिः
 ८ प्रकीर्तितः परमात्मनि निवेशनम् ॥
 ९ भक्तिरूपिणी देवि सर्वलोकेश्वरी
 १० मया प्रिये पश्यते भक्तिकला ॥
 ११ भक्तिर्योगो नाम साधुभिर्महात्मभिः
 १२ प्रकीर्तितः परमात्मनि निवेशनम् ॥

सुखदुःखद्वयं

五言古詩

[The text in this block is extremely faint and illegible due to extreme fading or damage. It appears to be a continuation of the same type of script as the previous block.]

३८४ संज्ञैः कं गं रि च ष ड् टं उरो वा ज म न थै व न क ये च डि त्रिं मां १५ तभ्यां रे प्राथितो

[illegible][illegible]

6. 1861. 1862. 1863. 1864. 1865. 1866. 1867. 1868. 1869. 1870. 1871. 1872. 1873. 1874. 1875. 1876. 1877. 1878. 1879. 1880. 1881. 1882. 1883. 1884. 1885. 1886. 1887. 1888. 1889. 1890. 1891. 1892. 1893. 1894. 1895. 1896. 1897. 1898. 1899. 1900. 1901. 1902. 1903. 1904. 1905. 1906. 1907. 1908. 1909. 1910. 1911. 1912. 1913. 1914. 1915. 1916. 1917. 1918. 1919. 1920. 1921. 1922. 1923. 1924. 1925. 1926. 1927. 1928. 1929. 1930. 1931. 1932. 1933. 1934. 1935. 1936. 1937. 1938. 1939. 1940. 1941. 1942. 1943. 1944. 1945. 1946. 1947. 1948. 1949. 1950. 1951. 1952. 1953. 1954. 1955. 1956. 1957. 1958. 1959. 1960. 1961. 1962. 1963. 1964. 1965. 1966. 1967. 1968. 1969. 1970. 1971. 1972. 1973. 1974. 1975. 1976. 1977. 1978. 1979. 1980. 1981. 1982. 1983. 1984. 1985. 1986. 1987. 1988. 1989. 1990. 1991. 1992. 1993. 1994. 1995. 1996. 1997. 1998. 1999. 2000. 2001. 2002. 2003. 2004. 2005. 2006. 2007. 2008. 2009. 2010. 2011. 2012. 2013. 2014. 2015. 2016. 2017. 2018. 2019. 2020. 2021. 2022. 2023. 2024. 2025. 2026. 2027. 2028. 2029. 2030. 2031. 2032. 2033. 2034. 2035. 2036. 2037. 2038. 2039. 2040. 2041. 2042. 2043. 2044. 2045. 2046. 2047. 2048. 2049. 2050. 2051. 2052. 2053. 2054. 2055. 2056. 2057. 2058. 2059. 2060. 2061. 2062. 2063. 2064. 2065. 2066. 2067. 2068. 2069. 2070. 2071. 2072. 2073. 2074. 2075. 2076. 2077. 2078. 2079. 2080. 2081. 2082. 2083. 2084. 2085. 2086. 2087. 2088. 2089. 2090. 2091. 2092. 2093. 2094. 2095. 2096. 2097. 2098. 2099. 2100. 2101. 2102. 2103. 2104. 2105. 2106. 2107. 2108. 2109. 2110. 2111. 2112. 2113. 2114. 2115. 2116. 2117. 2118. 2119. 2120. 2121. 2122. 2123. 2124. 2125. 2126. 2127. 2128. 2129. 2130. 2131. 2132. 2133. 2134. 2135. 2136. 2137. 2138. 2139. 2140. 2141. 2142. 2143. 2144. 2145. 2146. 2147. 2148. 2149. 2150. 2151. 2152. 2153. 2154. 2155. 2156. 2157. 2158. 2159. 2160. 2161. 2162. 2163. 2164. 2165. 2166. 2167. 2168. 2169. 2170. 2171. 2172. 2173. 2174. 2175. 2176. 2177. 2178. 2179. 2180. 2181. 2182. 2183. 2184. 2185. 2186. 2187. 2188. 2189. 2190. 2191. 2192. 2193. 2194. 2195. 2196. 2197. 2198. 2199. 2200. 2201. 2202. 2203. 2204. 2205. 2206. 2207. 2208. 2209. 2210. 2211. 2212. 2213. 2214. 2215. 2216. 2217. 2218. 2219. 2220. 2221. 2222. 2223. 2224. 2225. 2226. 2227. 2228. 2229. 2230. 2231. 2232. 2233. 2234. 2235. 2236. 2237. 2238. 2239. 2240. 2241. 2242. 2243. 2244. 2245. 2246. 2247. 2248. 2249. 2250. 2251. 2252. 2253. 2254. 2255. 2256. 2257. 2258. 2259. 2260. 2261. 2262. 2263. 2264. 2265. 2266. 2267. 2268. 2269. 2270. 2271. 2272. 2273. 2274. 2275. 2276. 2277. 2278. 2279. 2280. 2281. 2282. 2283. 2284. 2285. 2286. 2287. 2288. 2289. 2290. 2291. 2292. 2293. 2294. 2295. 2296. 2297. 2298. 2299. 2300. 2301. 2302. 2303. 2304. 2305. 2306. 2307. 2308. 2309. 2310. 2311. 2312. 2313. 2314. 2315. 2316. 2317. 2318. 2319. 2320. 2321. 2322. 2323. 2324. 2325. 2326. 2327. 2328. 2329. 2330. 2331. 2332. 2333. 2334. 2335. 2336. 2337. 2338. 2339. 2340. 2341. 2342. 2343. 2344. 2345. 2346. 2347. 2348. 2349. 2350. 2351. 2352. 2353. 2354. 2355. 2356. 2357. 2358. 2359. 2360. 2361. 2362. 2363. 2364. 2365. 2366. 2367. 2368. 2369. 2370. 2371. 2372. 2373. 2374. 2375. 2376. 2377. 2378. 2379. 2380. 2381. 2382. 2383. 2384. 2385. 2386. 2387. 2388. 2389. 2390. 2391. 2392. 2393. 2394. 2395. 2396. 2397. 2398. 2399. 2400. 2401. 2402. 2403. 2404. 2405. 2406. 2407. 2408. 2409. 2410. 2411. 2412. 2413. 2414. 2415. 2416. 2417. 2418. 2419. 2420. 2421. 2422. 2423. 2424. 2425. 2426. 2427. 2428. 2429. 2430. 2431. 2432. 2433. 2434. 2435. 2436. 2437. 2438. 2439. 2440. 2441. 2442. 2443. 2444. 2445. 2446. 2447. 2448. 2449. 2450. 2451. 2452. 2453. 2454. 2455. 2456. 2457. 2458. 2459. 2460. 2461. 2462. 2463. 2464. 2465. 2466. 2467. 2468. 2469. 2470. 2471. 2472. 2473. 2474. 2475. 2476. 2477. 2478. 2479. 2480. 2481. 2482. 2483. 2484. 2485. 2486. 2487. 2488. 2489. 2490. 2491. 2492. 2493. 2494. 2495. 2496. 2497. 2498. 2499. 2500. 2501. 2502. 2503. 2504. 2505. 2506. 2507. 2508. 2509. 2510. 2511. 2512. 2513. 2514. 2515. 2516. 2517. 2518. 2519. 2520. 2521. 2522. 2523. 2524. 2525. 2526. 2527. 2528. 2529. 2530. 2531. 2532. 2533. 2534. 2535. 2536. 2537. 2538. 2539. 2540. 2541. 25

३॥ अथ जैनैः कंज रिपु मयदां उग्रोत्तमगणधेनवमयेन विनां १५ तन्भ्यां रं प्राप्तिं तो

[The page contains approximately 20 lines of handwritten text in Devanagari script, which is mostly illegible due to fading and bleed-through from the reverse side.]

नक्षिन्नानि नववैयस्य एकास्मिन् नवविंशतिषु प्रसन्नः शक्यते ५ अनेप्सिते ददेत शोभ्य
तुल्यं वलमुन्नमं शिशोः सिद्धं बन्धुत्वा निरुज्जानितया पुनः ६ प्रसादं तस्य संप्राप्य जगा
मभवत् प्रति देवाः श्रद्धाः शिवतास्तत्र श्रद्धा योऽपि च तत्राः ७ किंच कुर्मः क्व गच्छामः किं
भविष्यति वा पुनः ८ त्वं यत्पदं तं प्राप्नोषिः किं किं न भविष्यति ९ इति दुःखं समापन्ना
ः प्रपृच्छुः नारदं तदा सर्वे काश्चिन्मन्त्रैः सिद्धं किं कुरियति १० कया स्यात्प्रोक्तं च तत्र दु
ष्टेन पीडितः प्रभो इति तद्वचनं श्रुत्वा नारदो वाक्यं प्रवृत्तः ११ नारदो वाच दुःखं त्यज्य
भो देवाः युक्तिं कृत्वा यथा गच्छं इत्युक्त्वा च पायितत्र यत्रैव गच्छते मुनिः १२ वीणां चरणाय
द्यात् स्तावत्संयम्य यथा मुनिः राक्षसं च तदा दृष्ट्वा नारदो वाक्यं प्रवृत्तः १३ उवाच देवकाय्या
र्यं धन्यस्त्वं राक्षसात्तत्र त्वा दृष्ट्वा तु मनो मे घप्रसन्नं च यथा मया १४ कर्तुं नैव विशत्ते तत्वं
श्री कुतो शरणं गतः श्री प्रपृच्छ तथो यासि किं दृष्ट्वा शिववीर्यिने १५ आतुं कुतूहलं मे घकथ्यतां
राक्षसात्तत्र इति पृष्ट्वा तदा ते न राक्षसो वाक्यं प्रवृत्तः १६ राक्षसो वाच श्रूयतां वै श्रद्धाभिः
पृकथयामि शृणुष्व तत् अहं शिवं संप्राप्य प्रसन्नं तं विधाय च १६ अतुलं च वलं लब्धं

[illegible][illegible][illegible]

... १५ तस्यां प्राथितो

... ५३०२३ ...

005682

005682

२७८

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

